

Олександр Де

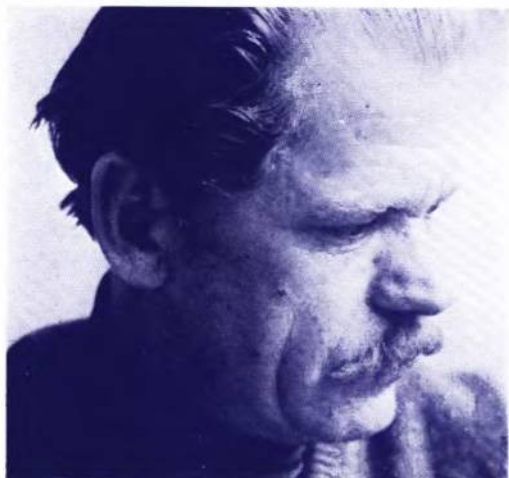
УЧИТЕЛЬ

CHAIKA PUBLISHING LTD

London

1970

Автор — Олександр Де

»Учись, сину,

І читай багато!«

М. Руданський

ПРАЦІ ОЛЕКСАНДРА ДЕ:

В українській мові:

»ПІСНЯ СЕРЦЯ«

»ЖИВІ ЛЕГЕНДИ«

»ПІД ЧУЖИМ НЕБОМ«

»РОЗДУМИ«

»ПЕРСОНА НОН ГРАТА«

»ХВОТІЙ АБО НАШ ФАВСТ«

»ВОГОНЬ ТРОЯНДНИЙ«

В англійській мові

WITHOUT TEARS (обм. кількість)

STALIN: PERSONA NON GRATA

Видавництво »Чайка«
Chaika Publishing Ltd.
50-52 Boscombe Rd.,
LONDON, W.12.
England

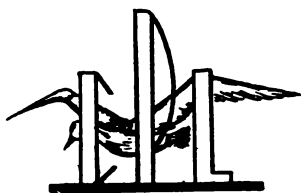
Олександр Де

УЧИТЕЛЬ

Олександр Де

УЧИТЕЛЬ

Накладом В-ва «Чайка»
Лондон
1971 р.

ОЛЕКСАНДЕР ДЕ

У Ч И Т Е Л Ь

THE TEACHER

(in Ukrainian language)

Published by
CHAIKA PUBLISHING LTD
50/52 Boscombe Rd.
London, W.12, England

FIRST EDITION

Copyright by Olexander De
1970

*Printed in the United Kingdom for Chaika Publishing, Limited
by Multilingual Printing Services,
200 Liverpool Road, London, N.1.*

УЧИТЕЛЬ

I

— Уже прийшов? Заходь, заходь, — і він до Учня простягнув цурпалки рук, котрі, здавалось, досягли кінця земного існування.

— Йди сюди і стань біля вікна. Отут . . . Тепер тебе я бачу. Вже старий-старий, тому, мабуть приємно у руці відчути пульс гарячого життя і через пульс цей повернути час до власного зітлілого буття . . . — Сказавши це, Учитель сів в стілець спокійно, задоволено, немов стілець дубовий, витертий, старий, ні більш, ні менше — а його був трон. — Тепер, Поете, прочитай мені. — Здригнулись плечі. Очі юнака розбили промінь, що через вікно ускочив півнем, та й упав під стіл. Присів. Вмостився і почав читать:

»Є поети, є співці-поети,
вчителі й учителі-пророки.
Є борці, є різники з багнетом . . .
Є життя, мов океан глибоке.

У біль душі вп'ялося щастя думи
і світло небуденне мерехтить!
Чи народилися на власний глум ми,
чи народились, щоб нове творить?
Чи сенс стримлінь втопити у стихії
розгнuzданих хвальшових намагань?
Чи покоритись зрадницьі-надії
і нидіти під тонами зітхань?
Чи йти, як йде окрилена піснями
пробуджуюча до життя весна?
Йти, вести! Тоді піде за нами
нова епоха, молода, міцна
у душі відмолодження, натхнення,
сполоскана в любові, в доброті!
Не спи, Поете, в подушках будення:
утопишся в холоднім забутті.
Зведись Самсоном й генієм епохи,
очисть святині від грибка-іржі,
не відхиляйсь від труднощів нітрохи —
руйнуй чужого дивні міражі.
Будуй світи на свіжих росах днини,
на пелюстках троянди запашних,
щоб радістю усмішка твого сина
розсипалась на ниві запашні.

І діти скажуть:
— Є співці-поети,
є вчителі, учителі-пророки,
і є борці, борці орлиніх злетів
в житті людським, незміряно-глибокім.»

* * *

»У наш час, час гучної політики,
що на дулі гармати стерчить,
крик-ідея глухим паралітиком
безязико драконом сичить.
Кругом мумій заблуджені бродимо,
розширяєм віджилий сюжет;

без моральних фундаментів зводимо
мури замків на шпальтах газет;
в скляниці мочимо паростки розуму —
ув ілюзії ширяє міт
носіїв, що сліпими прогнозами
кастрували, нівечили світ.
У наш час, славний рабством і гоями,
яничарством, блюзнірством усіх,
під стіною облуд не простоемо
своїм дітям й унукам на сміх.
На старому нове розростається.
В перегної віджило, засни!
У наш час молоде вигривається
передвісником щастя весни.
Крик-ідея, глухі паралітики,
в міжособних змаганнях впадуть.
Наші діти без фальші та містики
шлях від розуму в час прокладуть.»

* * *

»Крім «реалізму», де статуя часу?
Де витвір рук митця?
Поете, ти
не їж гнилих плодів спокуси ласо,
привчайся гордо, як звитяжець, йти.
Тюрма ідей — темніша ніж в'язниця:
надії волі в ній не віднайти.
Для її смерти може в колісницю
баских коней ненависті впрягти?
Вона також тоді тюрмою стане
й переросте у гістеричний зов,
і розмалює води океанів
людська невинна життєдайна кров . . .
Твій витвір рук — тепло цілющих соків,
які у серці вмієш віднайти.

Підвівся — йди звитяжцем і пророком:
співцем народним народився ти.»

Учитель залишив дубовий трон,
кімнату перейшов аж до вікна,
котре вузькими рамами вп'ялось
у мур хатини. Поза ним лягла
тримтяча павза довга, як струна
козацької бандури.

Де думки
шуліками літали? У краю
його дитинства радісного, там —
під гіллям позолоченим верби,
що цілувала дзеркало ставка?
Чи у тюрмі змокрілій за роки
від поту й сліз ув'язнених, в тюрмі —
в колисті ненависті? Чи з дитьмі,
щасливими за партами дитьмі,
які не відали, що при дверях
їхньої школи жде на них життя
заповнене спотілими людьми
у хвилях гнівних ненависті й зла?

— Мій любий сину, ти — поет-Співець! —
до юнака він повернувся лицем, —
Лиш не спіши, попрошу, не спіши
із зерням ненависті: в нас і так
городи вкриті зіллям цим гірким.
О, знаю, сину, знаю, що Любов
є матір'ю цих почуттів. Авже ж . . .
Чи ненависть є зброєю в руках
творця нових відсвіжених світів?
Іскриця — ненависть, що у пожар
розпалює засліплені серця.
Любов, твереза й смілива Любов,
серця єднає!
Ненависть . . . Її
я добре знаю . . . Може лиш вона

сліпа-сліпуща зможе розтулить
видюще око розуму? Хто зна? . . . —
Стілець дубовий, витертий, старий
всміхнувся зі скрипом й радісно прийняв
тремтяче тіло.

— Сину мій, митець —
з покликання митець, а не з хотінь —
завжди йде першим впевнено, як пан
своєї штуки! Коли ж він бреде
через стоячі води — не митець, —
гальмо в прогресі розквіту людства.
Митець також є символом добра,
чеснот високих, чистоти думок
і чистоти тілесної. Йому ж —
лише йому! — життям судилося
взірцевим світлом освітити шлях
для зрілої людини в майбутті.
Відмолоди мій дух: читай мені. —

»Підвівсь. Підріс. І виструнчивсь нівроку!
Під мерехтінням зорянім дозрів,
Напився з рос липневих того соку,
Котрий би найслабішого огрів.

Й пішов . . . В ході зігнув кремезні плечі.
В очах повужчав круговид степів,
І світ увесь — немов розбитий глечик,
І, як у грудні, ранок посивів.

А плечі, Боже! Це ж козацькі плечі!
Прокинься, брате! Степ в твоїх ногах:
На нім в акорді юно-молодечім
Віками протавровувано шлях!

Иди по нім! Не відхиляйся з дороги:
Он твій синок вже пелюшки лишив —
По нім підуть його юнацькі ноги

Під мерехтінням золотих світил!»

Десь бджілка за розчиненим вікном
розцілювала рожу й затягла
дзвінку мелодію.

— Він завжди так, —
Учитель тоном бджілки протягнув, —
встає, мужніє і запальний дух
розтрушує по стежці боротьби.
Із тілом розум неподільні є,
тому гармонія у співжитті
із духом тіла — основна мета
дозрілої людини, котра є
розумним будівничим співжиття
себе зі світом. Потім світ також
її потрібно будувати так,
щоби духова вартість й вартість благ
збалянсувались. **Логіка життя**
про яку я підкреслюю завжди!
Людина, мов той атом: зруш баянс —
руйнацька сила! Зрушено баянс
у співжитті душі та тіла . . . Жаль!
Так, жаль, їйправо . . . Чим направить шлях
природнього розвою? Десь в собі
секрет бальзамний притаївсь й чека
поки при світлі розуму його
знайде людина наша, сину мій! . .
Я вже старий . . . Людина — молода!
Можливо добре, що життя у нас
коротке та солодке . . . —
Аж зітхнув.
Зітхнув щасливо.
Боляче зітхнув.
І бджілка вмовкла: мабуть пелюстки
гарячих рож голубила вона.
Але недовго тиша при вікні
тулилася: життя бере своє —
розбила бджілка легіт при вікні,

і птаха в шибу вдарила крилом.

— Людина мусить розпізнати себе
і оцінити, як належиться.
В оцінці себевагтості вона
віднайде шлях до вищих форм держав,
в яких людина вільною буде
творити для громади.

Егоїзм —

гальмо прогресу.

Чи сприймати світ

із міражів та однотонних барв

людина може? Волю її дай!

У волі віднайде вона глибінь

життя людського. І Любов також.

Любов! . .

Поете, як в твоїх очах

проходжується по стежках життя

ця дивна фея, Дашбога* дитя,

котру взиваємо людська любов? —

Поет-співець розлив пожар з лица,

ледве потрібний аркуш віднайшов

і став перед Учителем. В очах

пером жар-птиці вогник спалахнув

і він урівноважено почав:

»Розцвіталася тоді калина,

Де з тобою зустрічались ми.

З ласками і сміхом йшли години —

Час для мене зупинила ти.

Нехай роки пливають, нехай усе беруть —

Кохання наше зупинило час.

Ті наші юні дні і весняні пісні

На все життя залишуться для нас.

Вже давно перецвіла калина,

Осінь розмальовує ліси.

Ти ж для мене радості хвилини
Вміла аж ув осінь принести.

Нехай роки пливають, нехай усе беруть —
Кохання наше зупинило час.
Ті наші юні дні і весняні пісні
На все життя залишуться для нас.

Скоро снігом вкриється долина,
І мороз струмочки закує.
Під сумну я підйду калину,
Де кохання віднайшов своє.

Нехай роки пливають, нехай усе беруть —
Кохання наше зупинило час.
Ті наші юні дні і весняні пісні
На все життя залишуться для нас.»

* * *

»На пагорбку біля межі сиділа,
гойдалася і »Котика« співала.
Дитя вустами прип'ялось до тіла
і задрімало.

Над степом свіжим небо рожевіло,
встрічати сонце жайворон піднявся.
У світі, у діші усе раділо,
й чебрець всміхався.

Стріпнулось жито, зронюючи роси.
Стріпнулась мати і руками Лелі**
дитя поклала на м'ягким покосі,
його постелі.

Схопилось сонце — степ аж затрусився.
Неначе вперше перший сніг зв'язала.
В кінці покосу чоловік всміхнувся:
— Нагодувала?»

* * *

»На пліті із мармуру три фігури
моряка, пілота, солдата.
Розлючені очі, обличчя понури!
Під ними —
рік,
місяць,
дата.

Старенька в старій спідниці
підійшла під обеліск, стала.
Постояла, припала ниці
Та й заридала:
— Сину мій, сину любий,
десь ти пропав без вістки.
Либонь тебе десь голубить
чужая земля-невіктса.
Може лежиш тут закутий
в камені цім мармуровім.
Одна одною, забута,
у хаті — гостями сови. —
Без сліз ридала ниці
Старенька в старій спідниці.

На пліті здригнулися фігури
моряка, пілота, солдата.
Молоді, відважні звитяжці з натури!
Під ними —
змінилась
дата . . .«

Підвівся Вчитель.

— У садок ходім. —

Аж біля вишні, що зігнула тин
розрослим вільно стовбурем своїм,
промовив знову:

— Я її садив.

Недавно наче, а вже скільки літ
проскочило повз цей нагнутий тин . . .
Ти говорив про чисту, як сльоза,
любов родинну, на котрій з віків
росло життя людини. Як земля,
багата й щира матері любов.
Її зачаток — в мерехтінні зір,
під місяцем у тіні яворів,
коли кохання кличе до життя
тремтяче серце в казку сподівань.
Кохання свіже лиш тоді, коли
ним не керує самолюбства гін.
Воно — святиня, таємниця двох,
лиш на таким коханні вироста
любов родинна, велична любов,
що щастям нагороджує людей.
Так, сину мій, повір, повір мені:
поза цим щастям іншого нема!
Все інше — в'ява нереальностей.
Родинне щастя вигріте в теплі
розумної любови — початок
щасливої громади, у якій
змагатиметься кожний досягти
найвищої любови. Ця любов —
любов до роду, або, як в нас звать,
любов до Батьківщини. Поза цим:
усі ідеї — вихри у степу,
що розгрібають порох і женуть
безводні хмари бруду навмання. —

Немов би в унісон його думкам
пустун липневий вскочив у садок
і дужою рукою розгойдав
вишневе гілля. Птаха із куща —
з гнізда можливо — кинулась грудьми
на хвилю вітру та й знялась увись.

— Чи птахи вільні? Вільні, бож вони

ув одноціллі гону вижиття.
Людина інша: в самоті вона
здичавіє, загубить своє »я«.
Чи про це думав? Коли ж думав, як
знаходиш місце посеред людей? —

»По сусідстві зростають новенькії
лялечками хатини під бляхою.
Лиш у неї одної старенької —
почорнілий димар переляканий.

Вечорами короткими й довгими,
коли з шляху розлізеться курява,
босоніжки стежиною човгає
одинока, старенька, зажурена.

Наче вчора зросла . . .
під калиною
з соловейками пісню виводила,
і цією вузькою стежиною
на степок на гуляння виходила.

Навесні . . .
Ні, напровесні було те:
десь подалась до міста за працею.
Вже немає кого їй голубити . . .
Скільки плакала!
Ще хоче плакати.

Їй не жаль, що із дому поїхала:
приїзджає з дітьми — не цурається . . .
Унучата маленькі — не втіха їй:
від свого завжди відвертаються.

Як чужі. І чужі . . .
Яка дяка їй!?.
Під черешню присіла. Заплакала.
Почорнілий димар переляканий
щось по небі виписує знаками.

З-за ріки, що у сутінках тулиться,
спів дівочий розливсь над левадою.
Парубочий, басистий, із вулиці
відгукнувся відлунно принадою.

Стрепенулась старенька.
Всміхнулася.
Молоде у піснях пригадалося.
Своє горе родинне забулося:
в юній пісні втопилось, зам'ялося.

Ніч ожила.
Століття прилинули
й на леваді зійшлись під калиною.«

* * *

»Весняний день прополоскав каштани,
відважно берег обійняв Дніпро.
На потойбіччі — вишиті жупани
і лісу розмальоване шатро.

Свистіли щойно половецькі стріли:
їх свист — далеко, рани біль — ще тут;
під Арсеналом щойно прогриміло —
гранати й досі моє серце рвуть.

Немов би я народжений в Трипіллі,
немов би я у майбутті вже був,
мов би життя спинилось в моім тілі,
щоб через себе сенс життя збагнув.

З неволі тіла видряпатись хочу
й дощем весняним розум відсвіжить,
щоби відкрились творчих візій очі
і щастя в роді вгледіли на мить.«

* * *

»Перед очима — тіні.
У тінях тих розцілюю біль:
не ради свого сумління —
ради нових поколінь.
Усе ж бо від серця.
Хто хоче
повз тіні самотно йти?
За тінями — світло!
Пророче
відкрию нові світи.
Для себе? Неварто . . .
Для світу
моїх весняних поколінь!
Нехай розквітають квіти
й у світлі розтане тїнь!«

Аж відмолод Учитель. Простягнув
пожилу руку й щиро обхопив
по-молодечому плече Учня.
— У роді щастя! Так, ми — часточка
великої родини. Хто збагне
цю найпростішу істину в житті,
той віднайде себе у цілості
народу свого, й через цілість цю
віддасть весь труд, знання, вміння і хист
для щастя ближніх. Воля одиниць —
у волі цілості! Із правіків
з зачатком родів так пішло життя.
У наші дні, багатолюддя дні,
дні розквіту науки, коли все
рішається й будується гуртом,
ми мусимо у з'єднаній сім'ї
протоптувати в майбуття свій шлях.
Інакше ми і рід наш пропадем
у хаосі багатолюддя. Так,
у волі роду — воля одиниць!

Людина інша ніж тварина. Тим,
що має розум, й розумом своїм
живе в площині пройдених часів,
теперішнього й часу в майбутті
у душі нових поколінь своїх.
Вона — частинка тяглості життя,
утримувач традицій, будівник
нового храму для своїх дітей.
В людині сила — духу глибина,
раціональних світовосприймаць
й уміння розбудовувати світ
на логіці родинного життя.
Мабуть стомив тебе вже, сину мій.
Я теж стомився. Та для мене час
е тая цінність, котру не купить.
Мабуть тому, як ти уже сказав,
дощем весняним хтілося б мені
розсипать думку й нею відсвіжить
нову епоху — потім би спочив . . .
Спіши до праці! Я ж спочину тут
під деревом, яке сам посадив,
щоб у плодах його відчули смак
мійого труду правнуки мої. —

І він присів на стоптану траву,
по-молодечому присів й зітхнув,
як довгожилець: з щастям у душі
від лоскоту повітря у грудях.
Поет-співець без слова залишив
свого Учителя, котрий услід
по-батьківському наказав йому:
— Приходь узавтра, сину. Не барись! —

Ізсохлим тілом ніжно притуливсь
під стовбур вишні свої.
Задрімав.
Мов наяву ввижався новий світ,
у котрім люди вже були людьми

без зависті та злості, й хабарів,
а в сенсі цілості великої сім'ї
нове життя творили на землі
їм Богом даній.
Від такого сну
сльоза щаслива по старім лиці
повільно-вільно ізповзла до вуст
й розбила промінь на веселку барв.

II

Знайшли Учителя у зарослях
між лозами, де кучерявий хміль
вербу обкутав, де струмок біжить
між осокою в затінку верби.

Сидів замріяний.

Відчув ходу

і повернувся.

— Бачу, що прийшов
уже не сам сьогодні. Не кажи:
я сам здогадуюсь . . . Красуня ця —
твоя кохана. Анною зовуть.

Ще вчиться в школі. Вчися, доню, вчись!

У наші дні роль матері нова:

медичної сестри, учительки,

психолога дитини і також

зістатись матір'ю. Час вимага

від жінки більше ніж в старі часи.

Сідайте біля мене. Прочитай,

мій вірний Учню. —

Всілися.

Притихло все. Лиш вічністю життя
струмок у ритмі плескоту джужчав.

»До механічного звернулись очі,

До тимчасового у вічності буття.
Народу серце вказує ж пророче,
Що вир буття, мов джерело, клекоче,
Мов джерело, відсвіжує життя
І кличе в повільні норми — не стихії! —
До плодovitості в труді, до боротьби,
Щоб, як народ, не ниділи у мрії,
Не грілися на припічку андії,
А на своє щоб заробили ми.«

* * *

»Купаюсь в листі, що багата осінь
рукою щедро скинула до ніг . . .
Через поріг часу ступаю босий
у праісторії струхнілий сніг.

Й тоді весною розпускали коси
плакучі верби над струмком в яру,
а з котиків тендітні верболози
ронили сльози на цупку кору;

й тоді лунали хори стоголосі
в обіймах ранків й тихих вечорів . . .
Відгомоном-луною вони й досі
в вінку життя, що час незримий сплів,

вони у листі, що багата осінь
розсипала на вчовганий хідник.
Пройдусь по нім, по золотому, босий,
щоб від життя й любови не відвик.

Колись по нім, по золотому, пращур
проходився, як я у цій порі,
і заглядав у долю людську кращу,
що мерехтіла зіркою вгорі.

Час взяв і дав: в асфальт закув дороги,
плястичний килим кинув під поріг,
і листя знову розтрусив під ноги
й надію-долю залишив вгорі.

Мій пращур розпалив багаття мрії:
шукав людське в людині . . . Чи знайшов?
Світ справедливий зродиться з надії,
як серцем пануватиме любов.«

* * *

»Розлілось сонце на листках каштанів,
мов на козацьких золотих шליках,
а ув охайно вишитім жупані
ще бравий клен підвівся, як козак.

Аж потепліло: жару листв'яного
навіяв вітер всюди без пуття,
щоби певніше відчували ноги
у юних веснах юне майбуття.

Уява тче внучат у морі листя —
їх сміх дзвінкий розлився на шляхах!
Хай дзвони сміху душу перехристять,
хай візію змалюють в поликах!

То й таємниць по парках не сховають,
і листя не струхлявіє від сліз,
й прогресу під тачанки не попхають,
і Правди не поставлять під обріз . . .

Лиш жити в щасті, в золоті листв'янім,
лиш мріяти і вірити в людей . . .
Й молитися, щоб в братнім океані
зла-ненависті не гуляв борець.«

* * *

»У тінях свіжих під пожовклим листом
струмок проміння впав у джерело
і розлетівся золотим намистом,
аж на самісіньке впірнувши дно.

Криштальну воду, життєдайну, чисту,
для всіх Землиця-Мати зберегла
і причащає свіжо та врочисто
утомлених зі свого джерела.

Живе й живуче! І мале й велике!
Не те, що море, — й спраги не згасить! . .
Невинно миле, як дитина, тихе,
і як дитя, що вміє лиш любити.

і як дитя, рікою в шторми моря,
з літами в шторми ненависті йде . . .
При джерелі життя добром говорить,
при джерелі в життя Любов веде.

Присіло сонце. Витягнулись тіні.
Ритм ходу часу — щастя на Землі.
О, вічно б так у юні дні осінні
стояв би при цілющій джерелі.«

Учитель, наче в непробуднім сні,
сидів хвилинку.
Тихо.
Лиш струмок
наспівує мелодію свою.

— Так, як струмочка цього, вічний плин
життя земного. Скоро вже верба
сльозами листя зронить, й дикий хміль
загубить буйні кучері свої.
Потому знов весна візьме своє:

у свіжі барви розмалює луг,
надію вкине в серце й почуття
до свіжого нового воскресить.
Так часом серце в диких буйнощах
зривається в змагані за нове,
тоді розсудок тратить правоту
й нищівна сила хвилию бреде
з огнем і димом. Революцій гін,
нищівний регіт диких почуттів
руйнує, рве традиції й нове
будує на руїні.

А чи той,
хто не навчився будувати ще
лише привик до нищення, чи він
зуміє позитивне вітворить?
Ніколи, діти. І на чому ж він
творитиме нове? На пустоті
замість фундаменту? Його світ
буде в руїні вічних протиріч,
на котрих розбуває блекота
нищівних гонів до розбещених
егоїстичних нелюдських хотінь.
Прогресом в світ новий! У світ в котрім
моральні коди — надбання віків —
будуть підніжжям для міцних громад,
неділених на групки й табори
амбітністю відсталих та слабих;
у світ у котрім наш найменший брат
буде щасливий в теплоті сердець
тверезих, чистих, визрілих людей.
Тоді всі люди нашої землі
до єдності можливо шлях знайдуть.
Майбутня мамо, ти є зберігач
здобутків роду. Хай тобі пісні
наспівують поети, а не тим,
хто самознищується в сліпоті
глухих амбіцій й нереальних мрій.

Погляньте, діти, світ який:
краса!

Тепер загляньмо в душу й віднайдім
той спільний знаменник до співжиття
себе зі світом, із людьми у нім.
Хто із нас кращий? А хто гірший з нас?
Хто ділить нас? Ми ділимось самі
без всякої потреби та підстав.

Водиця чиста, чиста, як сльоза . . .
Така душа дитини! Ми ж її, —
дорослі та розумні! — роздирем
ідеями та навиками зла
і зіб'ємо у грудку чорноті
мізерних примх, частіш — розчарувань.
Це — теє море, у яким води
немає для напиту . . .

А струмок! . .
Який він чистий! Чистий аж дзвінкий! —
Затих Учитель.

А струмок дзвенить,
мелодією вічності дзвенить.

— Ти ще щось маєш? Маєш — прочитай. —
Здригнулась Анна. Усміхом м'яким
і ніжним, як травиця навесні,
нагородила свого юнака,
немов, »Читай, читай, мій дорогий.«

»Коли виходжу за город на поле,
розводить поли простір. У душі
нестримно сильне почуття і кволе
для роздум не витворює межі.

Так би летів у глибину блакиті,
так би розплився на дихані вітрів,
щоби не стратить голосної миті
пісень життя мережених степів.

Самі собою руки до Дашбога*
підносяться в подяці, у хвалі.
О, твір митця! І радість, і тривога,
і сила, й слабість, й щастя на землі.

Так хочеться хоча б зрости в билину,
щоб вітер плід по полі розтрусив,
й волошками у ранню гошу днину
мій простір поля в полики покрив.

Тоді митці закинули б палітру
і, так як я, припали б до ріллі,
розцілували б сині очі вітру
і все що є на батьківській землі.»

* * *

»Під селом на горбі при дорозі,
вільний в полі, міцний у землі,
дуб старезний у щасті й тривозі
вже усоте проща журавлів,

й наче ловить минулого далі:
тут під ним майоріли шлики,
тут зростали, міцніли, вмирили,
як дуби, молоді козаки;

тут закохані хлопців чекали,
тут співали сліпі кобзарі,
тут життя в патріота забрали:
свідок — куля в грубезній корі;

тут проходили сильні та кволі,
тут старі присідали спочить,
проклинали під ним свою долю
ті, що хтіли по-людському жить.

Небо впало на землю взнемозі,
степ сховався у сірій імлі.
Під селом на горбі при дорозі
дуб чекає ключі журавлів.»

* * *

»Спокійне море.
Лиш дрібненькі хвилі
на березі обчищують галки.
Під шепотом неприспаних ідилій
на синь морську спливають байдаки

і тягнуть вгору хвиль віджиті шторми,
між них спереду славний Кошовий
повище хвиль, і грізний, і моторний,
як в штормі море, вічністю живий.

Ізнову спокій.
Відгуки — в минулім.
Сіркова хата — степова габа.
Вітри в безхвилля впали та й поснули,
і спить в примор'ї згорблена доба.

Спокійне море.
Степом від Азова
відлунням часу орд розлився крик.
А десь в пустелі народилась Нбва***
щоб світлом чарувати молодих.»

* * *

»Над бійцем молодим пораненим
Нахилився хлопчина білявий.
— Дядьку, — каже, — чо' ви зарання так
Положилися спати? Охляли? —

Очі синяву неба розбризкали.
Придивлявсь, впізнавав хлопчину.
— Вже до волі так близько, так... близько ми...
Я ж від рани вмираю, мій сину. —

Вітер хлопцеві чуба розчісує,
Мов пачісочку, білу-білу.
— Втома тіло мое приколисує:
Куля випила молодість-силу . . . —

— Чи вам хочеться вмерти? — цікавиться.
Віки синяву неба закрили.
У думках все життя пригадалося,
Найчіткіше — як був щасливий.

— Ні, — шепоче. — Пожити так хочеться...
Вмерти легко, а жити — трудніше... —
Через силу на лікоть підводиться.
»Молодий, а як тяжко він дише!«

— Я не хочу! . . — хлопчина налякано
Проказав. — Я не хочу вмирати . . .
— У житті, як на ниві, є всякого:
І життя за життя треба дати . . . —

І помер молодий. Зарання так . . .
А хлопчина прибїг за татом:
— Я не хочу бути пораненим!
Я не хочу бути солдатом . . .«

* * *

»Ідуть дорóгою.
Магніти
примушують іти по полюсах.
Вони ідуть і топчуть квіти —
І не звертають на розлогий шлях.

На самій середині білим
позначено граничністю стремлінь,
де зустрічатися.
Несміло
лишають для майбутніх поколінь.

Йти дорогою.
Радіти,
що візьмемо і віддамо взамін,
тоді порозумінням діти
підмурки навіть позривають стін,

і степ, наш степ, безмежжям, простотою
залле серця любов'ю, добротою.»

Верба пригнулась, мовби щоб зловить
мелодію струмочка й пісню слів.
Учитель коси Аннині ласкав,
а дикий хміль зухвало підставляв
до ласки буйні кучері свої.

— Удвійко — в цілість щастя, у життя . . . —
сказав наче до себе, й ледве сам
на ноги звівся.

А коли вже йшли
стежиною з левади у садок,
Учитель говорив:

— Вже скоро я
на пенсію віджилих відійду.
Для вас в житті простелені стежки
до світу пізнання. Ідьте, ловіть
щокожну частку свіжого в знаннях
і світ будуйте на реальностях.
Мій вірний Учню, мова — зв'язковий
великої громади! Говори,
співай і плач, спонукуй і навчай
простим і щирим словом. Не шукай
чогось поза собою та людьми . . .

Хотілося би залишити світ
в гармонії законів людських прав . . .
О, скільки ж в нас є гідних і святих
традицій та звичаїв, на котрих
нове життя, внормоване життя,
родинно-справедливе, розросло б
в цивілізацію нових віків.
Цивілізації засада є:
пошана і любов до ближнього.
Без почуття родинного любов,
пошана, дружба — недосягнені.
Чи може йти нам навпрошки туди,
куди ведуть сліпці своїх бажань,
тих гонів примітивних і страшних,
що розростаються в імперії?
Не йдімо, діти! Згинемо в багні
нелюдського здичавілого зла.
Зведімося титанами й своє,
святе бо рідне нам, обережим
від дикого чужого. То й взірцем
для інших, слабших, станемо колись.
Маємо ж силу! Сила — в кожному з нас!
А з'єднані — непереможені!
Я добре знаю теплоту уяв,
також я знаю, що можливим є.
І знаю, що людина — вічний раб
бажання свого, вічний бунтівник
з причини власних протиріч в думках,
у почуттях й бажаннях. Свіжий світ
зведеться на дозрілому у нас:
У ваших дітях — досконалий світ!
А чи ми хочем, щоб нова доба,
як наша зараз, паралітиком
під тином уставляла автомат
й утримувала стадами людей
за муром страху?
Світ новий це — ми.

Зберімо ж перли в роздумах століть
та й новий храм зведімо для людей,
храм рівности в можливостях рости,
дозріти й степ широкий засівать
дорідним, свіжим золотим зерном. —

Схвильована — від леготу мабуть —
крислата вишня віття простягла
назустріч гостям.

— Де би не бував,
моя крислата вишня — тихий порт
спокою думки й бурі хвилювань
тілесного гарячого чуття.
Тут відпочину тілом. Бо ж думки
у вічнім герці пошуків.
Прийдіть
до мене разом. —
Вдячно притуливсь
до стовбура вишневого, немов
його коріння сплетені в одне,
одне і нероздільне плетево
коріння вишні, саду і левад,
його й усіх у роді із віків.

III

Під яблунею зупинилися.
Горіло листя.
На срібніх нитках
світилася перлинами роса.

— Передосіння! Ночі для думок
підходять під моє мале вікно,
бо навесні, чи в літній дрімоті
бурхливого життя і дозрівань,
усе співає! П'ю і п'ю пісні
й для роздум не знаходжу вечорів. —

Всміхнулась Анна. Дотиком руки
підвела очі свого юнака
до синіх, аж волошкових, своїх.
Що у них бачить? Що хотіла би
побачити в дзеркальній глибині?
Неначе й знає, що у них шукать,
але чомусь далекість й близькість в них
чарує і тривожить почуття,
і їй здається — недосяжний він . . .
Зітхнула крадькома, щоб не почув,
і зовсім іншу тему віднайшла.

— Ще молодий, а про життя говориш,
неначе би уже пройшов стежками,
котрі з віків прослалися під ноги
у наші дні й часи, що перед нами.
Я вірю: знати, навіть відчувати
і болі часу, і тривоги далей,
і сміх тих весен, що під жовтим листом,
і сміх в тих веснах, що давно зів'яли,
є в помочі до схоплення думками
цієї хвили, у котрій живемо.
Але ж уява все непережите
вдягає в шати мрійливих кольорів,
і світ тоді у сфері поза нами —
минулий, чи майбутній, однакóво —
мінєє суть, бо вже є твором нашим.

— Авже ж моя кохана. Та не суть
уява наша змінює. Вона,
як ти сказала — дотиком своїм,
у свіжі шати зодягає суть
у ті кольори, що приємні нам.
Тобі здається (від других відчув)
мої думки — десь поза світом цим.
Може тому, що ширина думок
не зв'язана ще слухачем в одне,
у нерозривну лінію просту.

Проблеми наші вже старі, як світ.
Ми ж бо повинні перейти той цикл
народження, життя і дозрівань,
що перед нами перейшли усі.
Ми щасливіші: у науку нам
залишено трофеї пізнання
і тому швидше дозріваємо,
старіємося з весен молодих.
То ж скільки часу маємо в руках
нове творити!
Правда, світ такий,
у котрім всі профілі пізнання
накручено у розтяжну спіраль . . .
То ж хтось повинен вперто наготу
святої правди боронити. Нам
якраз припала така гідна честь.
Я щасливіший: Вчителя мені
принадобилось зустріти на путі . . .
Та не про це хотів з тобою я
порозмовляти зараз . . .
Бач, про все
відвагу маю висловитися,
а про інтимне, наше . . . наче слів
бракує для розмови. А вже час!
Чомусь здається, повнота життя —
у пізнанні кохання, у житті
родинному. Саме тому боюсь,
щоб не лишитись сам-на-сам завжди. —

Вона мовчала. Певно відчуття
підказували щось незловлене
неприспаним розсудком, і тому
на самім споді зрадниці-душі
тривожним щемом лоскотала біль
за чимось нею втраченим . . . Чи це
якраз було її передчуття
майбутнього? Відкинула думки:
від них аж настрашилася чомусь.

— Серйозно ще не думала про завтра,
лише миттєво хочу скористати
від нашого наближення в коханні.
Це — витвір мрії. Зближення є мрія . . .
Чому не твориш ти пісень кохання?

— Хіба я знаю? Часом наплива
хвилинка збуджень теплотою мрій,
і я тоді хотів би змалювать
кохання подих в золотих вінках.
Коли ж подумаю: а де межа
любові та кохання? Що із них
є стимулом до творчого життя?
Властиво, до життя кохання є,
до творчого життя — тверда любов.
Тоді для себе висновки роблю,
що є до вибору: без теплоти
розумної любови не знайти
ласкавого кохання . . . Далєбі,
у цім можливо помиляюся.
Так легко бачить світ й світи кругом,
а власний . . . наче дивний лабіринт
незайманих розважністю стежок.
Насліпо хочу поєднати шлях
із твоїм шляхом. Може рано ще
про такі справи розмовляти нам?
Але ж приємно! Кинь надію, кинь
у мое серце. Дай наснагу, дай
збудити думи й твердо, певно йти
у завтрішне відважне і просте,
у завтрішне, що родиться ось тут
під нашим небом і на цій землі
затоптаній намулом темноти
і томами блюзнірства у словах!
Тобі одній признаюся, що я
(ще коли вперше »Кобзаря« читав
під вишнею у батьківськїм саду)

рішив, що стану сміливо на бій
із кривдою, брехнею — всяким злом,
навіяним на степ широкий наш.
Тому можливо родяться слова
із мого серця у крикливий ритм,
рекламний ритм, декларативний ритм.
Але я вірю, що мої пісні
відсунуть в тінь придворних од співців,
skalічених добою співаків.
Поет — звитяжець, і його слова
панцерників розчавлюють у прах!
Заговорився знову! . . . Впізнавай,
Упізнавай того, можливо з ким
придеться марнувати свіжість днів,
у думках недочіканих ночей . . .
Пора до Вчителя! Чуть не забув . . . —

Коли прийшли, у ліжку він лежав.
Такий маленький, висохлий.
Лишень
з очей вогонь, ізбитий в зірочки,
розсіював м'яким теплом думки.
— Сьогодні буду слухати тебе . . . —

Присіла Анна.
Учень підступив
і, хоча тихим, голосом міцним,
з віддзвоном криці, певності, тепла,
почав читати роздуми свої.

»Ніч тиха дрімає.
На небі зорі-зірниці
Пшоном розсипались, сяють.
На призьбі дві молодичі
Сидять, розмовляють.

— Мій синок у листі хвалився,
Що жінці купив корали.

Ах, розумний! А як учився! . .
Недаремно ж орден дали.
Уже як пише! Ні словечка
Не втямлю, не зрозумію.
Ох, головка ж! Не головешка,
Так як у інших . . .
А твій як? —

Ніч тиха дрімає.
На небі зорі-зірниці
Горять і мов свічі сяють.
Всміхнулася молодиця
Й зітхнула з відчаю:

— Вже давно я, давнесенько
Листи діставала . . .
Бач, кумасю, сина мого
Недоля спіткала.
А чи доля, чи недоля —
Всього нам не знати . . .
Може син мій із в'язниці
Не зна, що писати.
Раз нагадував, кумасю,
(Хай буде між нами!)
Що твій син там за старшого
І вже з орденами. —

Ніч тиха дрімає.
На небі зорі-зірниці
Тримтять, уже догоряють.
На призьбі дві молодиці
В обіймах ридають.«

* * *

»На вулиці, у хаті — у вуалі . . .
Чому думками поза світом цим?
Чому у часі й поза часом далі
Магнітом думи стягують міцним?

Мені б на простір!
Чи у темінь ночі,
Де соромливо бліднуть ліхтарі,
Де місто в пеклі Дантовім регоче, —
Від себе десь сховатися б мені! . .

Немовби тіло — лише тінь.
А думи,
Мов ластівки, прорізують крилом
Потоки міста в вуличному шумі
Й шугають в час прикритий вічним сном,

Шукають нитті зв'язкові в прачасі,
Летять шулікою у предчас весни . . .
О, мої думи!
Той час вас не згасить,
У котрім вже зуміли пропливсти.»

* * *

Снігом світ замелó. Білим снігом.
Квітнуть квіти у веснах, що десь
попід снігом холодним, як діви
притуляють життя до сердець.

То ж із плоду насіння віджилих,
сонцем впитих і вигрітих пар,
виростають і прагнуть відкрити
пелюсточки й розлити в пожар

мої квіти, віками зігріті
і доспілі у ласках моїх,
так як думи у думи розлиті
ради весен моїх золотих.

Чи життя вимагає спокою?
Відпочинок — сніги, білі сни.
Дивовижно міцною рукою
думка збуджує серце весни.»

* * *

»Дрімає світ. У світі все дрімає . . .
Яка картина нереальних слів!
Такої митті у житті немає,
Щоб ритм життя в знеможі зацікавив.

Життя пливе. Нове в нім визріває,
Росте, буває, прагне висоти.
У думці думка свіжого шукає,
Щоб в молодій дозріти простоти

І підійнятих величчю народу,
Як життєдайний і цілющий храм,
Як джерело, що свіжу чисту воду
В часах знемог дає напитись нам.

Дрімає світ. Засне і відпливає
У вирій, у казки, в уяву-сни,
А молодим живучий дух лишає,
Щоб не стомлялись на шляху вони«.

Усілась тиша. Ледве повернув
Учитель білу голову свою,
Й вогнем зірниць Поета цілував:

— Сьогодні буду слухати тебе,
бо білі сни, холодні білі сни
збивають хмари в пір'я, і зима
моя (і ваша у ваш певний час)
розводить руки й манить у степи,
степи далекі . . . Думи залишив
розсіяними в молодих думках . . .
Нехай ростуть. Хай визріють у плід
великої любови до рідні —
це мій найкращий пам'ятник буде . . .
Тож ти, Поете, догляди . . . а я . . .
Читай для мене. Я стомивсь . . . Читай.

»Я відійду у казку небуття . . .
Я знаю: мушу відійти у сон цей!
Знаю також: співатиме життя
Під життєдайним золотавим сонцем!

Я відійду,
Знаючи,
Як співатимуть птахи,
Як розквітатимуть квіти,
Як бджілка цілуватиме троянду.

Я відійду,
Знаючи,
Що щаслива буде
Моя Батьківщина вільна,
У власній барві на великих картах!

Я відійду,
Знаючи,
Як мої вільні внуки
Наспівуватимуть ніжно
Пісень у свіжих волелюбних ритмах.

Я відійду у казку небуття . . .
Я знаю: мушу відійти у сон цей!
Знаю також: співатиме життя
В моїй країні під гарячим сонцем!«

Затих Поет.
В хатині тишина
усілася по темних всіх кутках.
Учитель спав в снігу, у білім сні . . .
Відчули разом:
Анна у сльозах
припала на коліна.

— Ні, не плач, —
промовив Учень і підвів її.
Так тихо-тихо! Світ увесь мовчав,
лише відлунно чулися слова:

»І люди скажуть:
— Є співці-поети,
є вчителі, учителі-пророки,
і є борці, борці орлиніх злетів
в житті людськім, незміряно-глибокім.«

Повільно вийшли.
Осінь у саду
збивала листя з золотих дерев,
а сонце щедро сипало теплом
на килим під ногами.

1970 р. Січень.

* **Дашбог** — бог життя, бог сонця. Укр. мітологія.

** **Лель** — богиня матері, богиня любові, укр. мітологія.

*** **Нова** — так називають щойно з'явлених нових зірок, небесних світил.

ТУГА ЗА РІДНИМ

На березі сидів й очима пив
під сірим небом сіру далину.
Ридало серце: там, за хвилями,
що безупинно розгойдалися,
його дружина зраня до зорі
через віконце вигляда його.
А може зараз, так як він, сидить
на березі й очима випива
під сірим небом сіру далину,
дочікуючи на його приїзд.

Калипсо, гейби легіт, підійшла
і сіла біля нього.

— В ласках любий,
мій Одисею, князь князівна наземних,
я знаю, що ти хочеш! Повернутись
додому хочеш на свою вітчизну
маленької незнаної Итаки.
Від серця щастя я тобі бажаю,
тому попереджаю, що вдорозі
ти лиха натерпишся, й руки смерті
обіймеш свою теплою рукою.
Чи ти ж хотів би шляхом через лихо
спішити до далекої вітчизни?
Лишись зі мною! Я тобі безсмерття,
в безсмертті щастя втіхи обіцяю.
Також я знаю: серце твоє плаче
за образом коханої дружини.
Поглянь на мене, я тебе благаю . . .
Чи я красою нижча від дружини?
І ні красою личка, ні в поставі,
ні ласками чарівного в коханні,
ні дотиком трояндних уст пожару,
і ні дівочістю тремтячих персів
не порівняється твоя дружина.
І як же може смертна порівнятись
до вічного у свіжому богині? —

Сидів, мов камінь, і очима пив
під сірим небом сіру далину.
В тумані наче розум загубивсь,
а в серці криком плакало людське . . .
До юної Калипсо повернув
в сльозах залиті очі і сказав:

— Моя Калипсо, вічно-молода,
я добре знаю, що в твоїй красі
моя дружина ізігнеться в тінь —
вона є смертна й постарілась вже.
Але ж вона є вірною мені!
Десь там за морем штормовим, страшином
на мене жде у горі та сльозах . . .
І як я можу зрадити її?
Там — моя дома. Люди там мої,
з якими в щасті, радості, біді
із немовляти я підріс, змужнів.
Чи їм я можу зрадити тепер?
За десять літ розлуки пережив
я так багато — все не розповім . . .
Нераз я руки смерті обіймав,
нераз на хвилях штормів залишав
човна цурпалки, але вірилось,
що всю біду переживу, стерплю
ради Вітчизни й рідної рідні.
Хіба трудніше буде іще раз
перебороти шторми за любов? —

Калипсо, гейби легіт, відійшла
в свої палати. Одисей сидів,
на березі сидів й очима пив
під сірим небом сіру далину,
і бачив, ген там, за безмежжям хвиль
свою країну і свою любов.

Лютий, 1970 р.

І БУДЕ СВІТЛО

Ніч. Темна ніч.
Хоч очі виколи — така темна ніч!
Де мій світанок?
Росою сльози падають . . .
І я
Схиляюся в поклоні до землі,
Моєї матері.
Холодна ніч
На плечі сіла,
Тисне до землі,
Немов би у бажанні приземлить
Відважний дух тверезого митця.
Я протестую:
Я розіб'ю ніч!
Холодні роси в перли переллю,
І буде світло!
У світлі буде Правда,
У Правді — непокорена Любов!

Лютий, 1970 р.

* * *

Нам не судилося на світі
до слави голову хилити
й для неї марнувати час.
Нехай у щасті її свити
нагріють душу ті піїти,
що відвертаються від нас.

В нас дорога — терниста дорога,
в поті труду, в утіхах надій,
то й і пісня в мажорних тривогах
щиро ллється у римі простій.

І бажання — скромненьке бажання:
пісню з серця сльозами розлить.
Може сльози приблизять Світання
і Поета утішать на мить . . .

О, Світання! У волі — Світання,
в волі рідних в далекім краю!
Разом з піснею йдім на змагання,
щоб Вітчизну прославить свою,

бо ж не судилось нам на світі
до слави голову хилити
й для неї марнувати час.
Нехай у щасті її свити
нагріють душу ті піїти,
що відвертаються від нас.

Лютий, 1970 р.

* * *

Плазує день по мокрім хіднику
й сумних дерев не хоче цілувати.
А десь весна чекає у вінку,
як дівчина сватів до своєї хати.

Сковзаюся по мокрім хіднику,
на котрім розгубилися плакати,
бо протестанти у глухім кутку
прийнялись недопите допивати.

Так як цей день, у м'році мигтять
прожиті хвильки, дні, роки, декади.
Всі по-своєму Правду розіп'ять
бажають з свого боку барикади.

Радіє дощ: затоплює в сльозах
сліди людські на хіднику з бетону,
а вітер хитро вскакує на шлях,
щоби плакати розірвать зрозгону.

Плазує день по мокрім хіднику —
тай нікому відваги привітати . . .
Кого весна чекає у вінку,
як дівчина сватів до своєї хати?

Лютий, 1970 р.

* * *

Уже троянди розпустили лист,
а скоро усміх в пелюстках відкриють,
немов би щоб відсвіжувати хист,
котрий думок не пустить у стихію.

Повз них, моїх, проходжуються знов
і одинокі, й романтичні пари,
й не бачать, що відсвіжена любов
за горизонт позаганяла хмари.

Немов сліпі.
Захмелені немов.
І, немов хміль, порозпускали коси . . .
Мої троянди, з вами впарі йшов —
тепер піду по тілі вашим босий.

Березень, 1970 р.

* * *

По всіх дорогах порозходились,
по всіх кутках і закутках
землі тривожної.
Шукали і шукали, і не знаходили
друзів собі . . .

Недрузи — на всіх перехрестях,
по всіх кутках і закутках
землі тривожної.
Шукали і шукали, і познаходили
недругів собі . . .

Вертаймося дорогами далекими
з усіх кутків і закутків
землі тривожної.
Вертаймося в обійми гарячого і щедрого
материнського серця:
її — ми рідні діти,
щасливою буде мати!
Недрузи хай зпоміж себе
собі друзів шукають.

Березень, 1970 р.

ГОЛОС РОЗЧАРУВАННЯ

Старенький, сивий,
загублений у самоті й на чужині,
правнук козацький
плакав і говорив:

»Скільки треба чути про невинних
зачинених по тюрмах
і катованих там,
щоб засудити брутальність епохи?
Скільки ще треба бачити смертей
щоб засудити смерть?

Скільки ще треба знати про мертвих
захованих по парках,
лісах і підвалах,
щоб засудити брутальність ідеї,
її пропагаторів
і виконавців?

І як довго треба ще нам,
(у волі вільних,
вільно підданих в неволю)
гнути шиї й терпіти,
щоб, нарешті, угледіти
сонце правди у єдності
та свою волю в майбутті?

До Бога простягають руки
у щирій розпачливій молитві . . .
Вже бачать Його далеко-далеко . . .
А рідного сліпі узріти біля себе
й обдарувати усмішкою пошани . . .
Це ви, мої близькі, по крові рідні!
Чи вас Бог бачить?
Якщо бачить,
Хай прокляне!..«

Сонце сміялося.
Так часто дивляться в небо —
сонця не бачать.

Троянди плакали.
Так часто сміються до них —
їх сліз не бачать . . .

Старенький, сивий,
загублений у самоті й на чужині,
правнук козацький
так гірко-гірко плакав
за слабості та гріхи рідних . . .

Мов святий, котрого не впускають
ув обітований рай,
сидів і говорив,
але ніхто не чув,
і серця не слухав розум . . .

Березень, 1970 р.

ЩИРЕ СЛОВО

На коротку хвильку-хвилиночку
не прислухайтесь до биття
невтомного серця,
розгубіть у темноті непізнаного
плутанину нескінченої думки
і вслухайтесь у музику слова,
у дзвін теплого слова.

Воно, коли одіте у щирю правду,
міцніше криці.
Воно найперше з перших,
яке немовля відчуває
через дотик материнних вуст,
воно є Любов.

Якщо із нею не дружетець,
закрийте вуха
і не випивайте життя слова.
А тим, хто відкриває до слова серце,
спиває його пальцями розуму,
воно, велике слово,
стане ліком для всіх ран,
сонцем, котре висушить сльози,
зброєю, що зруйнує мури в'язниць,
розумом, котрий збудує нові світи.

Березень, 1970 р.

* * *

Туга-пісня — в зітханні,
Громовицею слово — в мовчанні . . .
Композитори-вмільці,
Поети-співці,
Занотуйте пісні,
Громовиці в мовчазнім слівці!
На весь світ проспівайте
Зітхання і сльози, і горе,
На весь світ вимовляйте
Мовчазні слова непокори,
Передвісником шторму і бурі
Вдарте в струни дзвінкої Бандури!

І зітхання,
Й мовчання
Розбещена тінь
Зникне навек з очей і гарячих сердець
Молодих поколінь!

Березень, 1970 р.

ПЕРЕДЧУТТЯ

До весни Україна вже тягнеться:
ув очах —
свіжість,
молодість,
юнь!
І гляди: навіть день не оглянеться
до суворих простоїв відлунь.

Із доріг,
із далеких,
засніжених —
відчуття, мій вістун, мій гінець.
На Україні моїй вже відсвіжені
розвеснянені ритми сердець.

Ритмів свіжих ні грози, й хурделиця
не зупинять,
не здержать
на мить!
Із весною шлях волі простелиться
під ногами майбутніх століть.

До весни предвісником вигрію
дорідніше зерно для ланів
й відлечу із холодного вирію
до живучого серця садів.

Березень, 1970 р.

* * *

Коли в моїх очах
згасне кришталевий вогонь,
і вічність стане зі мною на рушник,
попрошу вас, мої рідні,
вслухайтесь в трембітний голос моєї уяви,
випийте моє серце,
і навіть павзи між биттям серця
зважте на терезах розсудку —
тоді говоріть!
Почую вас
і залишу свою наречену самотною
на рушнику
(вона ж непрошена!),
прийду до вас
і буду з вами у веснах моїх чекань,
у веснах моїх уяв,
у веснах, котрі незабаром прийдуть
і обігріють теплом любови
нашу велику родину.

Березень, 1970 р.

* * *

Під древом пізнання мудрець присів,
ракуючи гріхи . . .

А їх чимало!

І »реалізмом« не злизать слідів
й не затопити в глибині каналів.

А томів скільки!

Міліони слів

ізбитих в оди й пустослівну прозу.

Під древом пізнання мудрець присів
набравши, мов святий,
побожну позу.

В піску орав,

в пісок зарив зерно,

В пустині блудить й просить у надії,
щоб не пропало, а зійшло воно . . .

Та дощ не йде — гуляють суховії.

І він підвівсь з-під древа пізнання

й пошкандибав в забутість навмання.

Березень, 1970 р.

* * *

Холодні хмари заховали сонце.
у пошуках тепла
окуклилась розумна людина,
зігнулась
в чеканні
на молодість-відвагу.
Тінями мумії
човгають хідниками життя.
Хто є творцем життя?
Чи не розумна людина?
На що розміняла відвагу свою?
На теплоту окуклиного сну?
Поете мій!
Не дозволяй собі на вигоди чекань!
Ти є творцем життя,
будівником нових і молодих
світів весняних!
Порозганяй
холодні чорні хмари
і відкрий сонце —
джерело тепла
й відваги до життя!

Березень, 1970 р.

* * *

Величавий Храм
гордо підвівся до голубих небес!
Через нього зачаровані очі
бачать руки великих творців.

Обабіч — тюрма.
Стара, сіра, страшна . . .
Відвертаються неспокійні очі
від заґратованих вікон,
від старих, сірих, страшних стін
і пошепки кленуть
її будівничих . . .

Поете!
Будуй мости від сірої епохи
до епохи золотої весни!
Розсаджуй пагіння запашних садів
у гарячих юних серцях!
Зцементовуй любов'ю велику родину!
Це — твій храм,
величний Храм,
що зведеться гордо до голубих небес!
Через нього зачаровані очі
побачать велике серце творця.
Ввійдуть у твій Храм
і стануть з тобою
тобою,
обійнявши крилату вічність
юної Любови і Добра.

Березень, 1970 р.

* * *

Співучі птахи!

Жовтодзьобими співали голос соловейка,
вмивалися росами на левадах,
під вербами збирали сльози,
цілували соняхів під вікном
і, під вишнями зростаючи,
між трояндами чекали кохання.

Побратими моїх співаночок,
під стріхами вигріті,
з-під стріх ізлітали у пишну блакить,
і дзвінко-дзвінко співали.

Коли Мати плакала,
із співом над стріхою кружляли
і плили,
плили до втоми
на хвилях понад буйні степи,
плили у широкі світи.

Ті, котрі зірвали голос у натужнім співі,
не вертаються до Матері.
Мати плаче.

Ті, котрі зірвали голос у натужнім співі,
із хрипом розкидають сльози.
Мати не чує.
Мати не збирає сліз.

Ті, котрі не зломили крил у буйнім злеті,
котрі не зірвали голосу у натужнім співі,
співають мило, солов'їно!
Усміхнена Мати радіє!
У саду горить троянда
вогнем життя.

Березень, 1970 р.

* * *

Друзі мої,
Музи моєї щирі друзі,
чи, думаєте, вибагливий я до моєї Долі?
Лише хочу бути
капітаном корабля Музи,
що пливе у сонячне майбуття.
Он пристань вже видніється,
голуба-голуба пристань . . .
Спокій запліву після довгого плавання:
під ногами берег привітний
(аж ноги тремтять від щастя),
а легіт!
Ангел моєї уяви!
Цілує спряглі вуста,
спряглі від непиття свіжости,
спряглі в чеканні на свіжість . . .
І вони, напіввідкриті,
тягнуться до молодості вуст весни,
до непізнаного в чистоті,
до п'янкої Любови.
І я,
вірний син матері-Надії,
простягаю руки до вас,
у серці вигріті,
у роздумах підрослі,
у передчасі мого буття дозрілі,
обіймаю вас
і цілую вашу душу до втоми!
Мій корабель уперше спочиває
у захисті пристані ваших бажань . . .
Що ще вимагати від моєї Долі?
Я — капітан,
ви — пристань корабля мієї Музи!

Березень, 1970 р.

* * *

Від життя так мало взяв,
а так багато хоч й прагну дати
за укорочене й зuboжене
життя моє . . .
Дати?
Кому, чому, пощо? —
питаюся себе.
У відповідь святе мовчання.
Питаюся когось —
у відповідь блищать
холодних двоє кришталевих зір.
Питаюся і тих,
котрі далеко, там,
тих — хто — ніхто . . .
Мов би дитина:
завжди із питанням,
а відповідь одна:
людина — ти,
то по-людському жий,
працюй,
плянуй!
Що буде з того?
Від життя візьми
найменшу частку, а віддай усе,
що серце й розум вміють роздавати.

Квітень, 1970 р.

* * *

Розбудила мене весна.
Вийшов назустріч
і зустрівся із розбудженим до схвилювання світом
Яка краса!
Хоча припадай на коліна,
підіймай руки до голубих небес
і молися до життєдайного сонця.
Я — не з тих! . . .
Не падав ще ніколи на коліна . . .
Навіть усміхнувся із наївності думки,
котра вже викликала на дуель
гордість мого характеру.
Раптом —
диво!
Найкраща квітка посеред весни
(назви не пригадую — латинська)
розіп'яла рожеві пелюсточки
на сонячному хресті
і пнеться . . .
до маленької Бджілки.
А вона,
пустунка ув очах першовидця,
відлетіла від неї
і втопилася спряглими вустами
у мою нерозпізнану троянду.
— Чому? — несміливо питаю, —
Аджеж найкраща квітка
посеред нерозчесаної весни,
квітка із латинським іменем,
благає тебе до себе . . . —
А вона:
— Я хочу життєвого нектару,
а не голої краси! . . . —

Схвилюваний розгаптованою весною,
делікатним хоботком рації

спиваю слова невтомної Бджілки
і припадаю на коліна перед нею
і моєю нерозпізною,
але вічно дорогою,
трояндою . . .
Ще ніколи так приємно
привітне весняне сонце не глузувало
із моєї —
цілком людської —
непокори
уже покореного.

Квітень, 1970 р.

* * *

Ідеї, уяви, слова . . .
Що — слова без ідей чи уяви?
Що — ідеї й уяви без слів?
Що — Поет без чистої правди,
без любови-щиріці
і честі перлинної?
Кожний може,
як схоче,
слова перекреслити всі,
заперечить ідеї й уяви чужі,
але хто,
відважніший із відважних,
заперечити зможе
слово чистої правди,
наповнене любов'ю-щиріцею,
чеснотами перлинними,
у піснях Поета-Співця?

Квітень, 1970 р.

* * *

Ловити світ пучками відчуттів,
це — реалізму школа,
а реалізм, поезія без слів,
це — мудра мова.

* * *

Розплющую очі, щоб світ розпізнати,
нагострую слух свій, щоб вичути світ,
відсвіжую думку, щоб пісні крилатій
в безпростірнім часі щаслививсь політ.

* * *

Я не лише бачу троянду:
я чую, як вона сміється,
я відчуваю, як вона п'є сонце,
я передчуваю вічність її життя
у плоді любови,
виплеканій в любові.

* * *

Холодна ніч розсипає роси-сльози,
життєдайне сонце співає їх
і розсипає сміх життя
на сад надії.

*

* * *

Щедра Мати природа
створила нас, грішних, у спосіб такий,
щоби очі дивилися завжди вперед,
то чому ж ми так часто
немов шукачі неупізнаних благ,
крутимо в'язи, щоб очі гляділи назад
у пошуках щастя,
у пошуках слави,
у пошуках сліз? !!
Сторінки книг минулого
океанна є школа пізнання.
Сторінки книг минулого —
скарб для розуму, світло в дорозі,
що лягає в ногах до нових,
ще неписаних чистих епох.
За очима
дивімося розумом
уперед, упередчас,
і знайдімо себе там
у великому світі із друзями.
А вони вже чекають на нас!
Нащо ж в'язи крутити?
Чи мало ще сліз і сердечної болі
на ланах-сторінках книг ізписаних?
Хто ж змалює неписані чисті епохи
золотими словами
любви сім'ї?

Квітень, 1970 р.

У НОГАХ СФІНКСА

У пустелі,
в пустелі, де вітер-пустун
по-дитячому вміє зав'язати очі піском,
Сфінкс старинний,
твір спорохнявілих рук,
розсміявся без голосу
й мовив без слів:

»Ви, великі й у величі немічні,
ви, славетні й у славі безславні,
ви, могутні й у силі безсильні,
переможці й у битвах покорені,
знову й знову,
і знову
підійшли до видива мого
і припали до стомлених ніг,
котрі ще не навчилися ходити,
підійшли,
щоб піски вас зав'язали!«
Так сміявся й до себе самого
говорив кимось створений Сфінкс . . .

У пустелі,
в пустелі всіма ще не пізнаній,
пустовій замітає останні сліди
всіх імперій,
старих і теперішніх . . .
Сфінкс сміється!
Із ним аж до сліз
розсміявся і я —
імператор народу покорених,
але вільних в надії.

Квітень, 1970 р.

СВІТАННЯ

Перед сходом сонця
налякані чорні хмари
ізсунулися за небозвід і пропали.
У чистоту райського неба
звився жайворонок, ізтрусивши
золотим співом
росяні перли із житнього колосся.
Перегукнулися перепели.
І вискочило сонце,
дочікуване сонце,
правдою чисте, золоте сонце.
Степ зітхнув і сполоскався щастям.
По балках розсміялися кучеряві сади і діброви.
Запасний хлопчик запитався в матері:
— Чи повернеться порізана блискавкою ніч? —
Мати схрестила руки на грудях,
гляділа на сонце,
усміхалася голубінню очей,
шепотіла:
— Світання...
Твоє світання!..
Наше світання!..
Діток твоїх світання! —
Хлопчик позіхнув,
смачно позіхнув,
підвів очі до чистого сонця
і поцілував світання.

Травень, 1970 р.

* * *

Поети,
деякі поети,
снять про лавровий вінок.
Я хочу вишневого
із вишні вирощеного в саду
моєї солодкої надії —
у вільнім саду
моєї вільної
Батьківщини.

* * *

У наших серцях зажеврили дві іскри.
Ніхто їх не бачив —
відчули ми їх.
Звели вони нас,
з'єднали
ув одне,
нероздільне.
І розгорілися вони:
місячним сяйвом освічують шлях,
що в'ється з-під ніг у невідоме.
Йдемо разом
одиницею
нероздільною,
по темних закутках
засвічуємо зорі
і розсаджуємо троянди.

Травень, 1970 р.

* * *

Я прийшов напиться водиці
із мого роду-джерела.
Чужина газетна у криниці,
і туман — з-під чорного крила.

Відійшов.
Дмух'яні сіножаті
в ніздрях розворушують любов.
Я шукав відсвіження в багаті —
чистоту в любові вдінайшов.

Засучу рукава і з криниці
розжену туман-чуму, щоб знов
з джерела, з дідівської скарбниці
мої діти випили любов.

Травень, 1970 р.

* * *

Розу я шукав пожежи рожами.
Потоптав любисток.
Далі йшов.
Усміхнулась, наче заворожена,
пелюстком троянднена любов.
Зупинився.
Більше не ходитиму:
тут, в любистку, між кущами рож,
про погідну весну ворожитиму,
про троянд, моїх утіх, такóж.
Хай сміється скептик під гарматою,
пнеться в небо в несвоім саду.
Я ж пройдуся і любистком, й м'ятою
по старім улюбленім сліду,
і притулю до лица небритого
пелюстки моїх святих утіх, —
кінь козацький золотом-копитами
виб'є з серця переможний сміх.
Що ж із того, що життя простелено
по тернині, що вп'ялась до ран?
В пошуках нового нам не велено
до потилиць приставлять наган.
Дивним — дивно?
Тайни хто відгадує?
Хай троянда у моім саду
завжди всім пелюсткою нагадує,
що її до рани прикладу.

Травень, 1970 р.

* * *

Щобудня він сидить за бюроком у кімнатці,
котра дивиться вузесеньким вікном
на сіру стіну
через віття запарошеного клена.
Щосвята він — між людьми.
Але між ним і людьми —
сіра стіна
і віття запарошеного клена.
Ще рік, два
і він стане сірим бюрократом
і заступатиме,
як сіра стіна з віттям запарошеного клена,
дорогу до нездійсненого,
дорогу до життя.

Травень, 1970 р.

* * *

Поет — не дипломат:
він говорить правду
під ритм чуття серця
у кожную хвилинку свого життя.

* * *

Мій критик загубив окуляри,
і моя муза запала у серце читача.
Хіба ж я винен,
що троянди дарують коханим?

* * *

Застукав червень під моє віконце.
Прокинувся під хоровод пісень.
Ліниві очі розтулило сонце —
ізнав — життя,
як перший — перший день.
Народження щорічне . . .
Ловлять очі
щорічно свіжі перли в пелюстках.
Розцілував уже вуста жіночі,
а як людина —
вічно в пелюшках.

* * *

Не зачиняйте перед часом двері:
я на порозі — свідком хочу бути,
як з диким криком черево імперій
неситі власні пальці роздеруть.

Травень, 1970 р

У ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ

Для мене мов би вітер небо зчистив,
і сонце піднялося у блакить.
Вже сорок п'ять я червнів перечислив
й неначе щойно починаю жити.

Чому в душі трояндний сік лоскоче
наснагу до життя в погоні мрій?
У відповідь: сльоза, немов дівоча,
у райдузі купає гурт надій.

Чому б і не початок, коли вранці
дочка і син, й дружина, — та ще й як! —
Затаємничено, мов тому новобранцю,
віщують перемоги у боях.

Хай червень п'є із роздум моїх соки —
я для своїх й родини все віддам!
Із щирістю і співчуттям глибоким
клонюсь, як раб, батькам і матерям!

5. 6. 1970 р.

ЗУСТРІЧ

Літа, літа . . .

Рахують вас, коли вже
сивіє чуб і в борознах лице,
коли осінній вітер серце лиже,
як совість правда, зіжмана в слівце.

Спізніла зустріч розширяє очі
від здивування з вигляду . . .

Із слів —

реальність меркне . . . Думка неохоче
противиться:

— Навіщо час нас звів? —

Літа, літа . . .

Застигли би намісці

у камені, в картині пустоти!

Чи гралися б із юністю в колісті,
щоби людину в джунглі не вести.

Вони пливуть, як хмари над роздоллям,
як вічним плином впоений струмок.

Яка жорстока у людини доля:
з надії-саду вивела в степок,

в степок-пустелю, де у серце терни
колючками нашкрябують сліди.

Літа, літа . . .

Ніхто вас не поверне —

в непевності останні треба йти.

17-го червня, 1970 р.

* * *

Їдеш, друже, на Україну?
То ж щаслива путь!
І мене там, брата й сина,
вже іздавна ждуть . . .

Як зустрінеш, —
Чи зустрінеш? —
Рідних із рідні,
з моїх любих, котрі сняться
Щоночі мені,

Розкажи, коли спитають . . .
Може не свої
Теж про мене нагадають
і пісні мої —

Розкажи ж і їм, попрошу,
Так, як знаєш сам:
За Україну я хорошу
Все життя віддам.

Червень, 1970 р.

* * *

Перейти глибину часу,
перебороти шторми часу,
і вийти вижилим на берег наших днів
у веснянім віночку співу,
із словом глибоких роздум,
із мовою мелодійних симфоній
міг лише народ
сильний духом і волею.
Його часточка,
зароджена на світанку прачасу,
я гордо задивляюся вперед
у передвесіння нових епох.
Зневірені в себе
шукають слабостей в інших,
ім близьких, ім рідних.
Ці, так як і ті перед ними,
приречені на відсівання,
на смерть в чужих чагарниках.
Їх не жаль!
Жаль слабших, серцем чистих,
котрі верхи на конях сентиментів
відпливають від рідного берега
і пропадають між хвилями забуття.
Роса не відживить скошеної трави.
Сльози не воскресять загублених.
Хай плине час і на його хвилях
відважні далекозорі капітани
правлять байдаки до берегів
свіжих розспіваних весен.

Червень, 1970 р.

* * *

Слова, слова . . .

Чи легіт ви травневий,

Що губиться у часі, у степах?

Чи свіжість ранку, що вклонилась дневі?

Чи аромат вечірній у садах?

У пісні ви — як дзвін передвесіння!

У ритмі ви — як ранок голубий!

Від серця ви — як бідних голосіння!

Від розуму — як буйний хід доби!

Слова, слова . . .

Багато вас поети

В байки шикують, в розділи поем,

Щоби зі збірки, чи зі шпальт газети

Зловить неславний слави діадем.

Зі мною ви — мій дзвін передвесіння,

Зі мною — серце і душа людей,

Зі мною — сонце і троянд квітіння,

Зі мною — ніжність й чистота лілей.

Слова, слова!

Вас переллю у роси,

В травневий легіт, в аромат садів,

Щоб освіжилися у калини коси,

Щоб зорями сміялись очі вдів.

Липень, 1970 р.

* * *

В заграві місто — мить буття-уяви,
Поза загравою — мій вічний сад!
Поети ще віршів не написали
Про ранок мій, чарівний зорепад.

І що є я, в хаосі цім буденнім,
Що в призерках шукає простоти?
І що є я у ритмі цім пісеннім,
В пустелі-світі, де нема води?

Я там і там: в минулім і рукою
До ласки прошу казку-майбуття . . .
Але сьогодні в сутінках з тобою,
Бо, мій народе, ти — мое життя!

Липень, 1970 р.

ПОЕМА ПРО ЛЮДИНУ

*Заходить Чоловік. Задуманий. Назустріч вибігає
Розпач і зупиняється перед ним.*

РОЗПАЧ

»Усе інакше, ніж було колись« —
старі так кажуть. Все пливе, пливе
у невідоме, в поле забуття,
а майбуття — кривий питальний знак!
За ним — можливо мир, може війна,
можливо світло, може темнота . . .
Теперки — час непевности й біди
у світі між людьми на цій землі:
в одному кінці — війни кровавий суд,
в другому — розпуста зниділих держав,
а там, де хвалесловство, — пустота
замість душі у грудях.

(Відвертається)

Не втечеш
з помийника людського. І куди?
На Місяць чи на Марс? І там, і там —
пустиня гола. Твій маленький світ
в системі сонячній — твоя тюрма,
а шлях в Галактику до тих світів,
котрі привітні, ще далекий шлях.
Його проб'єш туди лише тоді,
коли з своєї власної тюрми
сліпого гону, зависті та зла
знайдеш дорогу.

(До нього)

Місце твоє тут!
Ув озері безчестя та інтриг
ти був і будеш цяцькою для тих,
хто крутить за пружину.

(Забігає Облуда. Підступає до Чоловіка)

ОБЛУДА

О, не вір
на слово нектарове! Подивись
у себе й поза себе, віднайнеш
все, що шукаєш!

(Придивляється до Чоловіка)

Ти сліпий...

(Бере його за руку)

Зі мною йди, і я покажу де
країна Миру, Щастя і Краси.

(Чоловік підводить голову)

ЧОЛОВІК

Країна миру, Щастя і Краси?
А де вона? Веди мене! Веди...

ОБЛУДА

Ти там забудеш про непевну ніч
в своїй господі, в темних вулицях;
розтрусíš із думок крикливий ляк,
що досвітками збуджує тебе,
а днями пхне, як робота вперед
до сховища у ще страшнішу ніч.
Моя країна — вічная весна
без ночі, часу і без суєти
життя людського.

ЧОЛОВІК

Вже веди, веди...
Але куди? Утеча в небуття —
лише одна дорога... В небуття?
Не хочу цього!

ОБЛУДА

Ні! Не в небуття —
В твою країну вимріяних див,
в країну Миру, Щастя і Краси!
Лиш уявити: вулиці без авт,
і літаки не врізують крилом

в небесну голуби́нь. І навіть страх
у позачасі. Страх! Наївний страх,
що із людини робить гарбуза
за колесом полуторки. О, там
немає цього. Замість війн там — мир,
замість ненависті — палка любов,
а замість тюрем — синій небокрай.
Ти ще щось хочеш? Золота, срібла?
Усе там знайдеш, щоб задовольнить
бездонний апетит бажання.

(Показує рукою)

Глянь:

он там, на горизонті, де верба
зігнулась вдвоє від крилатих слів
нових законів у тюрмі-»раю«,
побачиш шлях, що певно заведе
в країну Миру, Щастя і Краси.

ЧОЛОВІК

Країна Миру, Щастя і Краси . . .
Світ-за-очі піду! Від кривди й зла,
брехні й ненависті . . . Геть від людей
самоскалічений наївністю.

(Виходить)

ОБЛУДА

Пішов . . .

*(Розпач і Облуда дивляться йому вслід. Сміються,
йдучи за ним. Насвітлюється глибина сцени. Вдалині —
зелений степ під голубим-голубим небом. По обох боках
— квітники. Весняним хором співають птахи. Любов із
Батьком-дідуганом проходжується).*

ЛЮБОВ

(Вириває троянду, прикладає до лиця)

Ах, ці троянди, огняні троянди!
На них сліди нестерті та гарячі
чогось затаємниченого . . . Дива?
Чи ласки? Чи бажання розпізнати

непізнане? Скажи, мій любий тату,
чому пташиній спів і барви квітів,
листки дерев і голубинь небесна
милішими й яснішими здаються
мені тепер аніж колись-колись?
О, я щаслива! Часом, як блукаю
під місяцем червонозолотавим,
я почувуюсь якимось так . . . самотно . . .

БАТЬКО

Це, дочко, тільки голе почуття.
Від себе треба відганяць його.

ЛЮБОВ

Скажи, чи правда, що в краях далеких
живуть мужчини молоді та браві,
та що любов їх до жінок огненна?

БАТЬКО

Так, є такі. Народжуються, мруть, —
в цім їхня рівність. За життя вони
не бачать Правди, Честі, Доброти,
і, як раби сліпих одвічних примх,
у суеті буденщини живуть.
Забудь про них: вони нам нерівня.
Ми є безсмертні, вічні, як наш світ
в площині безкінечності. Вони
невсилі навіть розумом збагнуть
космічного простору. Так, любить
вони уміють. Інколи. Не всі . . .

ЛЮБОВ

А чи зуміли б і мене любити?

БАТЬКО

Для них ти — міт. Омріяна Любов,
що сліпить зір, як сонце навесні.

ЛЮБОВ

Хотіла б полюбити і віддати
усе, що серце віддавати може.

БАТЬКО

Лише бажання — солодощів цвіт
і зістається в пахощах троянд
допоки є бажання. Утікай,
від зрадниці Спокуси утікай,
і обійми свій вічний світ краси
у світлі сонця, що тобі дає
наснагу до життя, у перлах рос,
що свіжать біле личенько краси,
у сьйві місячнім, що піддає
твоєму тілу свжости, в піснях
пташиніх хороводів, що ввілють
наснаги до бажання вічності.

ЛЮБОВ

Тоді навіщо тішитись красою,
вогнь у серці втримувать гарячий,
постійно щось чекати невідоме
і бажане в розмірянім чекані?
Що буде — тее буде . . . Може справді
лиш для уяви пестощі ласкаві,
і чоловік — моя солодка мрія,
так як і я залишуся для нього . . .

БАТЬКО

Хотів би, моя люба, щоби ти
Спокуси не піддалася на глум.
Хай розум тріюмфує.

(Дивиться на неї)

Я пройдуся

Через поля і луки запашні.

(Виходить)

ЛЮБОВ

(Голубить троянду)

Ти — лише символ. А я — міт кохання.
(А може вищого: любови вогняної?!)
Ти родишся, вмираєш. Я — безсмертна,
як вічність всесвіту. Моя Спокуси,

пощо тручаєш примхи до кохання?
Іди від мене в простір поза мною
в краї, де люди, в світ твого плуоду . . .
О, ти ще тут! У серденько вплелася
руками хмелю і, як хміль, ти хмелеш
мої розсудки, почуття і мрії . . .

(Співає, жестикулюючи, мов би у молитві-проханні)

Серденько моє у сподіваннях
Щирого ласкавого кохання.
Де милий мій
Моїх надій?
Вустоньки гарячі та ласкаві
Скільки взяли б скільки мені дали б,
Коханий мій
Моїх надій.

(Голос Чоловіка)

ЧОЛОВІК
В світ любови я до тебе лину,
Моя мила пишная калино,
В світ ніжних мрій,
Твоїх надій.

(Співають разом свої партії)

ЧОЛОВІК
Серце тебе знає, хоч не бачить,
Вірністю воно тобі віддячить,
Любов моя,
Вірна моя.

ЛЮБОВ
У кохані, кажуть, тратять душі.
Я ж віддалась пахощам Спокуси,
Коханий мій
Моїх надій.

*(Із останніми словами пісні заходить Чоловік.
Він у понищеному одінні, змучений дорогою.)*

ЛЮБОВ

Який він гарний! Чи сліпе кохання?
Чому воно засліплює розсудок?
Не знаю я, не знаю і не хочу
в цю мить щасливу все розпізнати,
я щиро рада, що принесла Доля
його до мене у мої обійми.
Дорогою замучений . . . О, Боже,
найкращим ліком — свіжість відпочинку
в моїх руках, у моїм поцілунку
для нього буде. Любий, як дитину
щаслива мати, я пестити буду,
і кучері розчешу, розцілю
лиш за одне: твоє палке кохання.

(До нього)

Ти звідкілля? Віків уже багато
я переходжую і степ, і балки,
через ліси, чагарники і кручі,
і через гір у мріях свіжі схили,
але уперше очі чоловіка
зустріла щойно своїми очима.
Для вас, я знаю, я — щаслива мрія,
а часом віра ніжнопоетична.
Також, я знаю, я для вас — бажання
хмільного трунку щастя самолюбства.
Чому ж від мої чистоти втікали?

(Відвертається від нього)

ЧОЛОВІК

Незбагнена красуне, звідкілля
немов міраж-уява ти взялась?

ЛЮБОВ

Я не міраж-уява. На яву я!
Чи все для тебе чисте й величаве,
прекрасне, ясне, добре і правдиве,
тверезе і реальне є уява?
Заглянь у душу й через неї вміло
відкрий світи для себе неосяжні.

ЧОЛОВІК

(Підступає до неї)

Можливо так зневіривсь чоловік,
що впевнення бажає . . . Ах, краса!
Моя уява, витвір вечорів
юнацьких весен.

(Дотуляється її руки)

ЛЮБОВ

Жива. Із серцем прагнучим кохати,
таким, як і твоє, мій чоловіче.
Попрошу, розкажи мені, що знаєш
і про людей своїх і про країни.

ЧОЛОВІК

Я із країни щастя і біди,
весілля, поту і розлогих рік
покривджених і удовиних сліз;
з країни страху, тюрем і страждань.

ЛЮБОВ

Я думала, купається в любові
братерської співпраці та пошани,
а труд і праця — корисні здобутки
для поколінь у майбутті щасливих.
Навіщо ти приніс розчарування?
Чи допомогти вам? Я одним лиш можу:
(Дає йому троянду)
не символом, а щирістю любови . . .

(Павза)

Які ви бідні! Співчуття — не ліки . . .

ЧОЛОВІК

Я щиро дякую за співчуття . . .
Й цього неварті . . . Бачиш, я утік
від родом-рідних, від своїх людей
у пошуках людського . . . Так, утік! . . .
Чому? Спитаєшся. Тому я втік,
що ослабий перенести життя

в моїй країні на моїй землі.
Ах, що й казати . . . Деякі з людей
дух ув'язнили і живуть життям
мізерности матеріяльних благ.
Для них раби це — нації раби . . .
Другі — ще недоростки: запрягли,
мов спантеличені, ідею-міт,
і тягнуть-тягнуть в пустку-темноту.
Замість тепла родинного, тюрму, —
і ще й яку! — змонтажили собі.
А треті — щойно вийшли із печер
своїх пра-пращурів . . . Куди мені?
Куди іти та де знайти себе?
З тобою чи в собі? Чи може я
зайшов в невороття, в глухий куток,
з якого двері на сімох замках?
Можливо мій притулок на землі
як часточки лічильників, трибок
самооблудних роботів-машин?
Тоді — де воля? Де поживний ґрунт
для мого духу, що стримить вперед
для розвою прогресу? Де харчі
до неосяжних і стримких вершин?
(Падає на коліна і б'є кулаком об землю)
Де моя сила рації? Чи ж я
не можу відійти від тих віків,
котрі еднали з мавпою мене?

ЛЮБОВ

(Підводить його)

Життям своїм замучився мізерним . . .
А як подумати: життя коротке
у вас наземних. Знаю, що Людина,
так як і я, безсмертна. Одиниці ж
такі, як ти, так мало часу мають
самодозріти, вигрітись у щасті
іще й дорібку залишить в спадковість.
Та коли час марнують у незгоді,

у заперті, якого я не знаю
й уявою невилі осягнути,
то що ж за вік такий уже короткий
людина бідна може осягнути?

ЧОЛОВІК

Наш осяг тріюмфальний! Зброя є,
нищівна зброя нищити себе . . .
В нас тюрми є, компютори також, —
усе, усе, що треба для ярма
цивілізованій людині! Хто ж
покаже шлях мені чи напрямки
до віку волі, правди і добра?

ЛЮБОВ

Який ти змучений! (Так підказала
сестра наївних Сумнівів мені).
Сядь, відпочинь. Зі мною знайдеш щастя,
бо ж у коханні щастя найщиріше,
якщо воно не є вогнем хвальшивим.

ЧОЛОВІК

Не знаю, що я хочу . . . Лиш одне:
у дрімоту, в спокійне забуття . . .
(Підходить під куц і прилягає).

У забуття . . .

(Гладить землю)

Мамо мого життя!

Якщо син Матір губить, чи він син? . . .

(Засинає).

ЛЮБОВ

Чи він — мій любий? Може лиш бажання,
що вміє тепло лоскотати груди
і тішити людське блаженське тіло?
Можливо розіллюся через нього,
так як крізь призму світлова веселка,
на людський рід, дозрілості початок.
Чи я сліпа? Можливо молоденька,

і, мов тополя під весняним вітром,
безсила протиставитись стихії . . .
Нехай ся мить облудна нетвереза
мене проводить через темінь хіті
й примусить доторкнутися земного
огненного бажання насолоди —
пізнання болі в колючках тернових.
Відпочивай мій любий . . . Ще хвилинка
і я, мов бджілка нектаровим соком,
нахмелюся у солодоцях втіхи
твоїм хотінням й пестоцями ласки.
(Забігає Сумнів і зупиняється перед нею).

СУМНІВ

Я ж говорив, що він прийде до тебе!
Поглянь на нього: в смертного обличчя
є відбитком життя, в котрім гоніння
за ситим »щось« не може зупинити
ні перед вбивством диким і лукавим,
ні перед фальшуванням голословим.
Без щирості у серці він до тебе
приплентався, щоб душу отруїти
й покинути на горе, на страждання.

ЛЮБОВ

Іди від мене! Геть за вітром диким!
Без Сумнівів я привітати хочу
зневіреного в себе Чоловіка.

СУМНІВ

Чистіша понад все, Любов всесильна,
від тебе піду у країни смертних
і розкажу їм про твоє бажання
цього нікчому соком напоїти
великої та чистої любови.

(Сміється)

У божевільнім гоні за багатством
вони давно вже не чували жартів!

(Вибігає)

ЛЮБОВ

Де вибір мій? В Любові чи в коханні?
Душі своєї ще не роздвоїла . . .
Чого він схоче? Чоловік — кохання,
а як Людина — чистої Любови.

(Заходить Батько)

БАТЬКО

У роздумах роздвоїлася хіть?
Зустрівшись із смертним, ти сама
сковзнула на поталу почуттям
і на хвилинку здалося тобі,
що мить кохання — найсолодша мить.

ЛЮБОВ

О, батьку мудрий, в солодощі митті,
короткої, як макове квітіння,
нове життя вливається в зачатки.

БАТЬКО

Старинна мудрість, як наземний світ!
Передовсім, ти, дочко, є Любов
раціональна, чиста і ясна,
як світло сонця! Знаю, також ми,
вічноживучі, пальцями спокус
лоскочемо звичайне і низьке.

(Дивиться на Чоловіка)

Що йому треба? Теплоти руки,
що зможе обігріти почуття,
а чи Любови — лікувальних зел
для зміцнення зів'ялої душі?
Кохання він не хоче! Може ти
з людиною розгубиш свою суть
й зів'янеш на світанку перед тим,
як її розум виріє, зросте,
щоби тебе впізнати . . . Не спіши,
своє й людське впізнай і розкуси:

ти є його частина, лише він
замолодий з тобою на рушник
в подружжі стати. Прошу, придивись
і розпізнаєш суть його життя.

(Виходить)

ЛЮБОВ

Із ним я — й поза ним, — а я й незнала . . .
Відпочивай, мій любий. Із тобою
я перейду стежки всі та дороги,
горби та кручі, і степи широкі
мояго володіння в світлі чистім.

(Виходить. Забігає Спокуса)

СПОКУСА

Прокинься, Чоловіче! Сон солодкий,
коли зароблений в труді та поті.
А ти ж трудився й не зібрав зарібку
у цій країні вічного спокою.

(Штовхає його під боки)

Вставай, нікчемо! Подивись навколо!

ЧОЛОВІК

(Підскакує на ноги)

Куди красуня утекла? Куди?

СПОКУСА

Повернеться до тебе, не лякайся.
А зараз подивися кругом себе
і розкажи, що бачиш.

(Піднімає камінець)

Придивися!

(Він дивиться на камінець. Чується.)

Це ж золото як самородок щире!

А це —

(Бере в жменю пісок)

брилянти! Можеш уявити,
що ти — багатший із багатших в світі?

ЧОЛОВІК

Чому тортуєш? Пощо мені це?
Я ж втік від тих, хто як сліпці ідуть
за хіттю. Знаю . . . Мій найстарший брат
замість багатства заробив петлю.
А що з сестрою сталося? Невже
крім вулиці не вміла віднайти
інакшого зарібку? Де вона?
З хвороби і біди втопилася . . .
Чи я за ними мушу поспішати?
О, ні! Ніколи! Я ж є Чоловік! . . .

СПОКУСА

Тому ти інший. У новій країні,
в країні вічної краси й спокою
усе лежить для тебе під ногами —
лише збирай, згрібай у стоси-гори
й любуйся в діамантах й самоцвітах.

ЧОЛОВІК

Чи ця мізерія — людини ціль?
Вона, як вгнуте дзеркало, її
зігне в потвору . . .

(Спокуса махає руками і виходить).

То ж за чим прийшов?

Або: утечею осягну що?

(Забігає Любов із вінками)

ЛЮБОВ

Спочинком відсвіжився! Я для тебе
одежу з квітів принесла.

(Заквітчує його)

Інакший!

Тепер — мов князь! Оглянься кругом себе:
дерева та кущі, й веселі квіти
вклоняються до тебе мов до князя.
Послухай лишень: смілим гимном слави

пташки співають, князя прославляють!
І навіть вітер, ген, в степу розлігся
зеленим килимом під ноги князя.
А сонце в небі чистім, як перлина,
готове князя тіло цілувати . . .
І я чекаю, пощо — ще не знаю . . . ?

ЧОЛОВІК

А чого я чекаю? Вічно так . . .

ЛЮБОВ

(Бере його за руку)

Іди зі мною в батьківську господу
і князем моїм будеш! Знаю, батько
інакше бачить світ ніж я в цю хвилину,
але він нам не стане вперешкодї
втопитися у миттєвім коханні.
Іди зі мною, йди, моя утіхо.

ЧОЛОВІК

Хіба я мушу?

ЛЮБОВ

Ні. Та це ж твій вибір:
ти ж залишив свій світ заради мене.

ЧОЛОВІК

Свій світ лишив я, щоб лишить брехню

ЛЮБОВ

А тут знайшов мене, своє кохання.

ЧОЛОВІК

Його я не шукав . . . Його знайшов . . .
З в'язниці — у тюрму природніх примх . . .

(Відходить від неї на авансцену. Вона йде за ним.

Глибина сцени темніє).

Чого я хочу? Розумом — одне,
а тіло хоче ласки теплоти
жіночих рук . . .

(Повертається до неї. Одне другого беруть за руки).

Евріка! Віднайшов

себе в тобі, мій усміху калин!

(Весело сміється)

Чого ще треба смертному мені?
Я відшукав безсмертність у тобі,
моя ромашко! Будь зі мною, будь
допоки в серці полум'я горить
людського романтичного життя,
допоки розум у туманній млі,
допоки . . .

(Цілує їй руки)

Серце! Будь навек моя,
подружимося, як велить життя,
і у весіллі проведем його.

(Заходить Батько)

ЛЮБОВ

О, батьку щирий! Слів чомусь немаю,
на котрі завше щирою бувала,
щоби в картину пахощів вмістити
моїх співучих почуттів акорди.

БАТЬКО

Ти мусиш вміти дати, а береш.
Ходить зі мною: я покажу вам
що віднайти без мене не змогли.

*(В цей час навілюється глибина сцени. Замість
попередньої декорації сцена виглядає як хмара.*

Вони йдуть у центр сцени, мов би по хмарі).

Погляньте: що ви бачите внизу?

ЧОЛОВІК

(Дуже здивований)

Невже вона? Невже моя Земля?
Яка ж чудова в голубім вінку,
мов писанка, мов перла голуба!

БАТЬКО

(Показує вдалечінь рукою)

Ціла система сонячна. Усі
її планети — пуста без життя,
лише Земля — троянда запашна.
Аж ген, в Галактиці, багато їх,
але твій зір, Людино, заслабий
здолати простір аж до тих планет.
Дивись на Землю, свіжий самоцвіт,
що ти там бачиш?

ЧОЛОВІК

Ген, моє село
і річечка-самець, й калини куц!

БАТЬКО

Дивись пильніше!

ЧОЛОВІК

Он, біля ставка
щаслива пара любих молодят . . .

БАТЬКО

А за коханням аж сюди не йшли?
Це не є диво: там воно живе
із прачасів зародження життя.
Його, бач, не шукають: час прийде —
тебе віднайде. А Любов не та:
її потрібно розумом знайти.
Розгляньмось ближче: он-де материк
розлігсь в спокої. Чи спокійний він?

ЧОЛОВІК

А крові . . . Боже!

БАТЬКО

Ненависть і зло,
як дві дівулі п'яні та сліпі,
танцюють краєм. Скажуть мудреці:
це час формацій націй, це прогрес . . .
А он, в країні, де такий прогрес

кровавих купелів лиш проминув,
що ти там бачиш?

ЧОЛОВІК

Бачу, чоловік
закутаний в собі, як у тюрмі;
хатина в нього — більшенька тюрма;
його країна — ще більша тюрма . . .
І ще до того — тюрем не злічить!

БАТЬКО

А там що бачиш?

ЧОЛОВІК

І куди вони
Спішать мов навіжені?

БАТЬКО

Не — куди,
спішать за чим? В погоні за тим »щось«,
що робить із людини слимака.
Багатство, сила, слава є ярмом
в котрім людина вічний темний раб
без крихітки надії утекти
із того рабства. Ген, старинний Схід,
блідий і зниділий в нові часи, —
аскет і воїн, воїн і аскет . . .
Народи — стадами! Одні других
без жалю душать. Це — двадцятий вік!
Компюторів, ядерних двигунів,
вік злетів в космос і бездушний вік.

(Вони виходять в глибину сцени, котра темніє. На авансцену виходить Брат. Тягне за собою важкий мішок, в другій руці палиця, якою підпирається).

(Спокуса вискакує напроти нього).

СПОКУСА

Нарешті причелепав! Де барився?
Спізнився трохи: брат у цій країні
вже вріс корінням. А як там удома?

БРАТ

Усе змінилось: гірше ніж колись . . .
Піднялись ціни. Та мені не зле:
крутити підучився. Кажеш, брат,
мій рідний брат вже тут? А він за чим?
Він же із тих, що вічно щось шукав
у часі позачасним. Чи знайшов?

СПОКУСИ

Знайшов мабуть. А може ще шукає?
Хтозна? Проте сліпцем вже треба бути,
щоб вічності в коханні ізріктися
й багатства-дива в дивній цій країні.

БРАТ

Багатства, кажеш? Думав, що здалось,
(Показує на свій мішок)

і вже чуть-чуть не кинув цей мішок.
Тягнув, аж колька різала живіт . . .

СПОКУСА

Лишень розглянься: навкруги все сяє!
(Підміняє камінець і дає йому)

БРАТ

Ййбогú — золото!

(Вкидає до мішка)

А ось — рубін!

(Піднімає камінчик, розглядає його)

Такий у нас — і пан на все життя!

(Вкидає до мішка)

СПОКУСА

Навіщо час марнуеш? Можеш мати
усе для себе! Якщо брат дозволить.

(Показує рукою у далечінь)

Поглянь: уже закоханий в красуню,
якій належить все оце багатство.
Її ти можеш мати, якщо хочеш
і якщо зможеш брата зупинити
звінчатися з красунею тією.

БРАТ

І як я зможу? Він мій рідний брат . . .

СПОКУСА

А пригадай, коли ти був маленький
і грався на леваді з хлопчачами:
ти котеня тоді спійняв сусідське,
у воду вкинув, потім на лозині
завішав на гіляці. Ще м'явчало, —
тоді кійком ти вдарив по голівці,
аж кров із вушка бризнула на руку.
Було так просто, ти аж розсміявся . . .
Або пізніше, старшим, пам'ятаєш,
як ти до тітки завітав у гості?
Вона старенька була . . . Бідна тьотя . . .
Її попхнув ти у силосну яму,
котра якраз наповнилась водою
після дощів zalivних. Правда, тітка
дуже бідненька була: три копійки
знайшов у скрині між старим лахміттям . . .
А з братом, кажеш, впоратись не зможеш?

БРАТ

Його не можу . . . Він мій рідний брат . . .

(Спокуса сміється і вибігає)

Я краще позбираю все й втечу
в свою країну між своїх людей.

(Згрібає все до мішка)

Для мене вистачить. Дітям також.
(Пробує підійняти мішок і не може)

Жаль викидати.

*(Викидає пригорщу. Знову пробує підійняти — не може
Ще викидає трохи).*

Жаль, а що зроблю?

Тягнути буду.

*(Тягне, спотикається, падає. Підводиться і знову тягне.
Слабіє, падає).*

Увірвалось щось . . .

(Береться за живіт. Стогне і кричить).

Рятуйте, людоньки . . . на чужині
не дайте вмерти . . . Я вам заплачу,
лише врятуйте . . .

(До нього йдуть Батько, Любов і Чоловік)

Прошу, допоможіть . . .

*(Знову підводиться. Залишивши мішка, шкутульгає
зі сцени. Чоловік біжить за ним).*

ЛЮБОВ

Куди він, батьку?

БАТЬКО

Бачиш, що Любов
сильніша від кохання. Щоб зумів
вділити всім . . . Вони ж для нього — всі
брати і сестри. Підростке колись . . .

ЛЮБОВ

Немов конвалії, моє кохання —
коротка мить солодощів уяви . . .
Як у конвалії, від болю серця
кров розіллалась у пелюстки-щічки
огнем болючим втомленого сонця . . .
Що ж нам тепер, мій батеньку, робити?
Душитись тут у вічності спокою
чи йти між люди з правдою любови,
з тверезістю розсудку, твого хисту,
і дві цих іскри кинути їм в тіло?

БАТЬКО

Пора мабуть: лиш рація й любов
заглушать бестій здичавілий крик,
із моря ненависті вип'ють плин,
щоб від потопу зберегти людство.
Поглянь на нього: більш ніж чоловік, —
людське вже має! Лишень щоб збагнув
йому потрібну *логіку життя*, —
тоді він вже Людина!

(*Повертається Чоловік*)

ЧОЛОВІК

Що ж тепер?

Моя надія вмерла разом з ним . . .
Щойно недавно пурхали думки
на крилах білих голубів, і дух
бажання праці для людей моїх,
мов те багаття восени, горів.
Ізнову пуста . . . Довгий, довгий шлях
мізерних поколінь до літніх днів,
до місяців родючої пори
у леготі ласкавім. Може нам
не доведеться визріти в людей?
Може в погоні за пустим й бридким,
мов той непотріб, видушим себе?

ЛЮБОВ

Не падай в розпач! Хіба час плекати
у серці, котре вигріте в любові,
небажану в житті-бутті зневіру?
Хіба не час для нас зійти з тобою
між твоїх рідних на Землі багатій
і їх навчити щирої любові
та розуміти щастя у любові?
Хіба не час зв'язати ув акорди
раціональне із низьким примхливим,

щоби відкрити через серце й розум
шляхи у Всесвіт поза цю систему?

ЧОЛОВІК

(Голосно сміється)

Поглянь на нього! Труп! Мій рідний брат . . .
Хто б у його серце зміг впорснуть любов?
А скільки їх? . . . Мільйонами щодня
народжуються в пустку-темноту,
щоби до мумій, зниділих ідей,
або в поклін зігнутись до корів.
Зістанусь тут!

(Простягає руку до неї)

Якщо моя рука

зів'ялим дотиком розворушить огонь
твого серця.

ЛЮБОВ

(Не бере його руки)

У твоїм, я вірю,
немає місця для мого кохання.
Хотіння загорілось як солома,
і, як солома, миттю спопеліло.
Тепер любов, любов раціональна
мене штовхає між людей на Землю.

ЧОЛОВІК

Бажання сильні. Що ж, тоді підем,
щоби бажання ваші спопелить
у хвилях кривди та розчарувань!

ЛЮБОВ

Зневіра — втома. Візьмемо з собою
тепло ласкаве вірної Надії,
невтомно-щиро, так як садівничий,
обсадимо трояндами всі межі!
Може колись пелюстки, наші сльози,

западуть в серце юної Людини
й любов братерська у вінки сплететься
великих, чистих, золотих симфоній.

(Виходять.)

1960-1971 р.

ЗАМІСТЬ ПІСЛЯСЛОВА

На город виходжу — зустрічаюся із усміхненими трояндами. Світ такий самий, як був тоді, коли людина дивилася на нього із печери. І шипшина перед печерею у таких самих ніжних кольорах, як троянди у моїм горді. Якщо світ для пращурів здавався безконечною площиною, Земля у наших очах — оаза в пустелі Галактики, із припущеннями, що у безконечній пустелі існує багато оком недосяжних маленьких голубих оаз. Колись для людини навколишній світ був містикою. Сьогодні Всесвіт, безконечності якого розум безсильний уявити, є баченими та уявлюваними джунглями, котрі манять людський пригодницький дух у свої хащі.

Ні світ, ні всесвіт не змінилися за останніх 25 мільйонів років. Змінилася людина, витончивши природою їй дані можливості розумового сприймання навколишнього світу. Фантазія людського розуму перевищує власні спроможності утримувати нагромаджене знання і викликати його із полиць відкладання із точністю та швидкістю при потребі. Тому вона створює машини-автомати, електронічні апарати, і твориво розуму стає до послуг розуму, для багатьох ще — новою містикою, новим світом створеним нею для неї.

Наша ера є ерою конфлікту старого світу із молодим, старих ідей із новими. Це — переломова доба, у якій конфлікт між раціональним прагненням та раціональними можливостями поставив людину між життям і самознищенням. А що існує природний конфлікт між тілом та духом, між інстинктом та розумом, конфлікт між раціональними прагненнями та раціональними можливостями вип'ячується у яскравих окресленнях і заставляє людину зупинитися на хвилюшку, глянути кругом себе, щоб хоч на мить заглибитися у сенс власного існування, існування живого навколо себе, навколо маленької Землі, навколо сонячної системи, в Галактиці, у всесвіті. Де шукати відповідь? Можливо непотрібно її шукати? Може задовольнитися життям історичної миті, віддавшись напотапу примхам обставин, вимогам вузь-

ких амбіцій, щоб, кінець-кінцем, перетворитися на високоосвічених варварів?

Наша ера є ерою боротьби ідей. Боротьби християнства (краще: релігії) за вижиття і атеїзму за панування. У кожній сутичці терплять обидві сторони. Тому, самий процес боротьби цих ідей є процесом шукання кращого, «ідеального» непосидючим розумом. Нові ідеї захитали старими. Тому обидві поставлені під стіною зневіри, і людина, віднайшовши себе у світі духової пустки, шукає відсвіжуючої страви для духа лише із однієї рації: щоби залишитися людиною.

Конфлікт ідей найяскравіше вирізьблюється на фоні чистого ранкового неба в суспільстві існуючого войовничого атеїзму. Бо від людини вже вимагається знаходити для себе відповідь. В суспільствах, де процеси відбуваються більш-менш в нормалізовано, — якщо в дійсності воно так є, — людина поступово шукає виходу із сфери крикливих протиставних думок, або залишає рішення напізніше. Але там і там на поставлено питання конкретно людині, — через свою слабкість, — вона категорично не відкидає і не заперечує здобутків філософічного вчення минулих віків, бо вони були для неї первісним харчем, так як молоко грудей матері для немовляти, — вона дотримується принципів християнської моралі, і, ще більше, намагається підсилити їх власною вірою в нову ідею, ідею серця та розуму.

Саме з цього випливає питання, що ставити першим: Добро чи Правду? Арістотель твердив, що Правда му- сить стояти на другому місці, якщо кінцевим результа- том чину є Добро. У цім вислові він, правдоподібно, мав на увазі підхід до чину. Підхід до чину за нашою терміно- логією є дипломатія. Російські комуністи настільки пе- реборщили твердження Арістотеля, що для них Правда втратила всяку вартість, а у радянській літературі її підводять під т. зв. «соціалістичний реалізм». Арістотель мав рацію, тримаючись «золотої середини». То ж не нехтувати Правдою, хоч ставити її у послідовному по- рядку після Добра. Тоді Добро матиме свою повно-

вартість, якщо Правда шануватиметься у площині реалізму. Бо ж коли підходити у голому сенсі до порядку явищ та речей, Правда є логікою, а найчистішою логіки, математики, навряд чи вдасться заперечити.

Повага до Правди є повагою до Добра. Досягнути Добра можна лише через Правду. Якщо ж призвичаюватися не поважати Правду, викривляти її примхами фантазії, витворюватиметься навичка самообману, яка стане перешкодою на шляху до досягнення Добра. Із цієї рації варто відмежовувати дипломатію від Правди і оперувати в обох випадках по-різному: у першому — по-фактовому, в другому — по-цивільному, бо ж ціль ув обох випадках розбігається, вимагаючи особливої поведінки, розсудку та дії. Лише у виняткових випадках можна нехтувати Правдою. Це тоді, коли залежить про щастя ближнього. Дефініція щастя не входить у певні рядки, бо щастя належить до сфери духа, а не тіла, тому оцінка моментів нехтування Правдою є справою розсудку із настановами осягнення щастя для ближнього. На щасті ближнього розцвітає власне щастя. Щастя, котре виходить із інтелекту, не може бути ультимативним стремлінням людини, тому що воно є тимчасовим тріумфом творчої праці, стремління та змагань. Воно є тим теплом, котре ogrіває людину у часі її творчої праці, тим світлом, котре освічує шлях її стремління. Найкращим щастям для людини є наявність надії, а що всяка надія є викликана ближнім, повага до ближнього мусить не лише плекатися, а шануватися до святощів, бо від неї залежить самоповага, що зроджує впевненість у процесі творчого життя, яке призначене людині. Любов до ближнього виходить із інстинкту людського, як тварини стада. Натомість повага до ближнього виходить із інтелекту і є передумовою прогресу до високої цивілізації. Повага до ближнього не обмежується лише повагою до позитивного у ближньому, як певної думки, чи відмінної поведінки, або примірних моральних поступувань. Повага до ближнього вимагає поважати у ближньому все, чим обдарувала природа, вчитися від нього кращого і своєю

поведінкою та дією вчити його своїм кращим. Правдивий мислитель той, хто любить людину і поважає себе, як раціональну істоту. Наша епоха вимагає, щоб кожна раціональна істота стала правдивим мислителем.

Вимагає наша епоха . . .

Три крапки — для задуму. А задумуватися є над чим! На кожнім же хіднику життя у вічі кричать уразливими голосами крилаті ідеї, створені людиною для молодих поколінь, ідеї що пізніше стають для них нашийником-ярмом і обезкрилюють дух вільної творчості. Жаль тому, що »прогресивні« ідеї далекі від серця, від Добра, і тому — без крихітки гуманізму. Жаль тому, що крикунами »прогресивних« ідей є мізерні групки опортуністів, яких наслідують навіть ті, хто силою самоопанування стримує розмах власного духу до вільної творчості. Лише вільна творчість робить людину людиною. Стимування вільної творчості обезцінює людське у людині. Саме тому найблагороднішою чеснотою людини є відвага. Відвага не вмирати безцінно. Відвага жити і творити. Творити новий світ для майбутніх поколінь, котрі, так як ми, є продовжувачим кільцем людського цєпа-життя.

У наш нервовий час, як висловився Олесь Гончар, у час страху перед самознищенням людей та народів нищівною ядерною зброєю, у наш час масового нищення по тюрмах, таборах, на висилках, у крематоріях і у власних мізерних халупах, страх жити і вільно творити опанував людиною. Плекання відваги жити є передумовою творення нового суспільства, базованого на сім'ї-народі та у згуртуванні сімей-народів навколо загально-людських ідей.

На город виходжу — зустрічаюся із усміхненими трояндами!

О, я хочу, щоби вони усміхалися до моїх унуків і до правнуків моїх унуків! Я прагну, щоби світ не мінявся протягом наступних мільйонів років! Я бажаю прогресу людини через вільну творчість. Лише вільна творча праця допоможе їй осягти недосяжне.

Я хочу і прагну бути людиною!

О. Де.

З М І С Т

	Стор.
УЧИТЕЛЬ	5
ТУГА ЗА РІДНИМ	40
І БУДЕ СВІТЛО	42
НАМ НЕ СУДИЛОСЯ...	43
ПЛАЗУЄ ДЕНЬ...	44
УЖЕ ТРОЯНДИ РОЗПУСТИЛИ ЛИСТ...	45
ПО ВСІХ ДОРОГАХ...	46
ГОЛОС РОЗЧАРУВАННЯ	47
ЩИРЕ СЛОВО	49
ТУГА-ПІСНЯ — В ЗІТХАННІ...	50
ПЕРЕДЧУТТЯ	51
КОЛИ В МОЇХ ОЧАХ... ..	52
ПІД ДРЕВОМ ПІЗНАННЯ...	53
ХОЛОДНІ ХМАРИ...	54
ВЕЛИКИЙ ХРАМ...	55
СПІВУЧІ ПТАХИ!..	56
ДРУЗІ МОЇ	57
ВІД ЖИТТЯ ТАК МАЛО ВЗЯВ... 58
РОЗБУДИЛА МЕНЕ ВЕСНА... ..	59
ІДЕЇ, УЯВИ, СЛОВА...	61
ЛОВИТИ СВІТ... ..	62
ЩЕДРА МАТИ ПРИРОДА...	63
У НОГАХ СФІНКСА	64
СВІТАННЯ	65

	Стор.
ПОЕТИ...	66
У НАШИХ СЕРЦЯХ...	66
Я ПРИЙШОВ НАПИТИСЯ ВОДИЦІ... ..	67
РОЗУ Я ШУКАВ...	68
ЩОБУДНЯ ВІН СИДИТЬ...	69
ПОЕТ — НЕ ДИПЛОМАТ...	70
У ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ	71
ЗУСТРІЧ	72
ЇДЕШ, ДРУЖЕ... ..	73
ПЕРЕЙТИ ГЛИБИНУ ЧАСУ... ..	74
СЛОВА, СЛОВА...	75
В ЗАГРАВІ МІСТО... ..	76
ПОЕМА ПРО ЛЮДИНУ	77
ЗАМІСТЬ ПІСЛЯСЛОВА 101
